

DE GAULLE KOMT THUIS

MISTRAL UIT HET ZUIDEN
SOLO VAN EEN COWBOY
FOLIES GAULLOISES
PATTON IS BLITZ
MAARSCHALK ALS TROOST
VIJF STERREN VOOR EEN MANAGER
NIEUW LEVEN VOOR MARIANNE

73

Terwijl het Duitse 7e leger wanhopig poogde het gat bij Falaise open te houden om aan omsingeling te ontkomen, werd het *Oberkommando der Wehrmacht* op 15 augustus 1944 opgeschrikt door een nieuwe onheilsboodschap: geallieerde eenheden waren in Zuid-Frankrijk geland. Deze actie aan de *Côte d'Azur* had volgens de oorspronkelijke plannen tegelijk met de landingen in Normandië moeten plaatsvinden, maar gebrek aan troepen in het Middellandse-Zeegebied — immers, de strijd in Italië was nog in volle gang — had uitstel noodzakelijk gemaakt.

Op diezelfde vijftiende augustus begonnen de tanks van Patton aan een nieuwe operatie: ze zwermden uit in oostelijke richting. Op 19 augustus — de dag dat de 'zak van Falaise' gesloten werd — bereikten ze, 60 kilometer ten westen van Parijs, de Seine. Vandaar ging het naar het noordwesten, richting Rouen, in een poging een nog veel grotere omsingeling uit te voeren. De Duitsers trokken evenwel snel het gros van hun troepen over de Seine terug; hun materiaal moesten ze grotendeels achterlaten.

Op 23 augustus werd ook ten zuidoosten van Parijs een bruggehoofd over de Seine gevestigd. Natuurlijke hindernissen die een verdere opmars zouden kunnen belemmeren, schenen nauwelijks meer aanwezig. Frankrijks hoofdstad was strategisch van ondergeschikt belang geworden. Maar de ontwikkelingen in Parijs zelf, waar de verzetsbeweging tegen de bezetters in opstand kwam en de tegenstellingen tussen communisten en gaullisten in een acuut stadium kwamen te verkeren, dwongen de geallieerden naar de stad door te stoten: op 25 augustus werd Parijs bevrijd.

Inmiddels was in algemeen strategisch opzicht een hoogst belangrijke beslissing gevallen. In het grote twistpunt tussen Montgomery en Eisenhower: één machtige doorstoot naar het noordoosten om via het Ruhr-gebied het hart van Duitsland te bereiken, of aanvallen over de hele breedte van het front, ook in oostelijke richting, wist Eisenhower zijn wil goeddeels door te drijven.

Maar de strijd op Frans grondgebied ging nog voort. De opmars vanuit het zuiden, in belangrijke mate gesteund door de maquis, ging na een wat moeizaam begin steeds sneller. Op 11 september kwam, westelijk van Dijon, de aansluiting tot stand met de zuidelijke vleugel van de troepen van Patton.

Half september was, op enkele kleine delen na, heel Frankrijk bevrijd. Onder leiding van de in juni 1940 naar Engeland uitgeweken onbekende generaal Charles de Gaulle, nu ingehaald als nationale held, kon het land moeizaam op zoek gaan naar nieuwe glorie...

A.H.P.

CHURCHILL EN DE LANDINGEN IN ZUID-FRANKRIJK

MISTRAL UIT HET ZUIDEN

RUTGER DINGER

Op 14 augustus 1944 kregen drie verzetsgroepen in het zuiden van Frankrijk uit Londen en Algiers via de radio voor hen belangrijke codeberichten door: 'Nancy heeft een stijve nek' (*Nancy a le torticolis*), 'de jager is uitgehongerd' (*le chasseur est affamé*) en 'Gaby gaat in het gras slapen' (*Gaby va se coucher dans l'herbe*). De leiders van de maquis wisten toen dat hun bondgenoten de volgende dag in de *Midi* aan land zouden gaan en met hulp van het georganiseerde verzet zouden willen doorstoten naar het noorden en noordoosten van Frankrijk. Deze landingstroepen zouden onderweg contact maken met de geallieerde legereenheden die uit Normandië waren doorgestoten. De Duitse troepen in het zuidwesten van het land

zouden daardoor van hun hoofdmacht worden afgesneden. De *maquisards* stonden klaar, enthousiast als ze waren om aan de strijd deel te nemen.

Zes dagen tevoren had Churchill zijn persoonlijke strijd verloren. Hij had deze landingen willen laten afgelasten en de Amerikanen ervan willen overtuigen dat een invasie in het oostelijk bekken van de Middellandse Zee eigenlijk veel doelmatiger zou zijn. Uit de Britse ervaringen in de Eerste Wereldoorlog had hij de conclusie getrokken dat ook in deze oorlog de nadruk moest liggen op snelle veldtochten, op het doordringen in zwakke plekken van de vijand en op het voeren van een uitputtingsoorlog. Dat hield in dat Duitsland aan de omtrek van

zijn bezette gebieden moest worden aangevallen. Churchills conceptie van deze strategie (de zogenoemde *peripheral strategy*) hield voor het Middellandse-Zeegebied in dat Italië en de Balkan na de verovering van Noord-Afrika aan de beurt waren.

Churchill had zijn *peripheral strategy* ten aanzien van Italië al kunnen doordrijven; in de Balkan bleef het echter bij het ondersteunen van partizanen en bij het onderhouden van contacten met hun leiders.

Eind november 1943 was op de conferentie van Teheran, vooral op instigatie van Stalin en Roosevelt, overeengekomen dat een combinatie van invasies in West- en Zuid-Frankrijk de Russen het beste zou steunen in hun strijd aan

het oostelijk front. Roosevelt voegde daaraan nog toe dat elke actie in het oostelijk bekken van de Middellandse Zee de landingen in Normandië minstens een maand zou uitstellen. Daarvan was hij een tegenstander. Sinds begin januari 1944 waren de plannen om de landingen in Zuid-Frankrijk (*Anvil*) tegelijkertijd uit te voeren met die in Normandië (*Overlord*) vele malen gewijzigd. Op 17 januari vroegen Montgomery en Bedell Smith de plannen voor *Anvil* los te laten en zich te concentreren op *Overlord*. Eisenhower en Marshall voelden daarvoor weinig. Volgens hen was in Teheran afgesproken dat *Anvil* zou worden ondernomen en afstel van de landingen in Zuid-Frankrijk zou betekenen dat Amerika de Vrije Fransen voor niets zou hebben bewapend (de Fransen zouden namelijk een belangrijk aandeel hebben in *Anvil*).

Op 31 januari werd besloten *Overlord* uit te stellen van begin mei tot eind mei en daarmee ook *Anvil*. Begin 1944 waren er te weinig landingsvaartuigen beschikbaar om beide landingen zo vroeg in het jaar al uit te voeren.

Inmiddels was generaal Eisenhower als opperbevelhebber in het Middellandse-Zeegebied vervangen door de Britse generaal Wilson. Eisenhower ging naar Engeland om *Overlord* verder voor te bereiden en Wilson werd van Cairo naar Napels geroepen om vandaaruit Eisenhowers taak in het Middellandse-Zeegebied over te nemen.

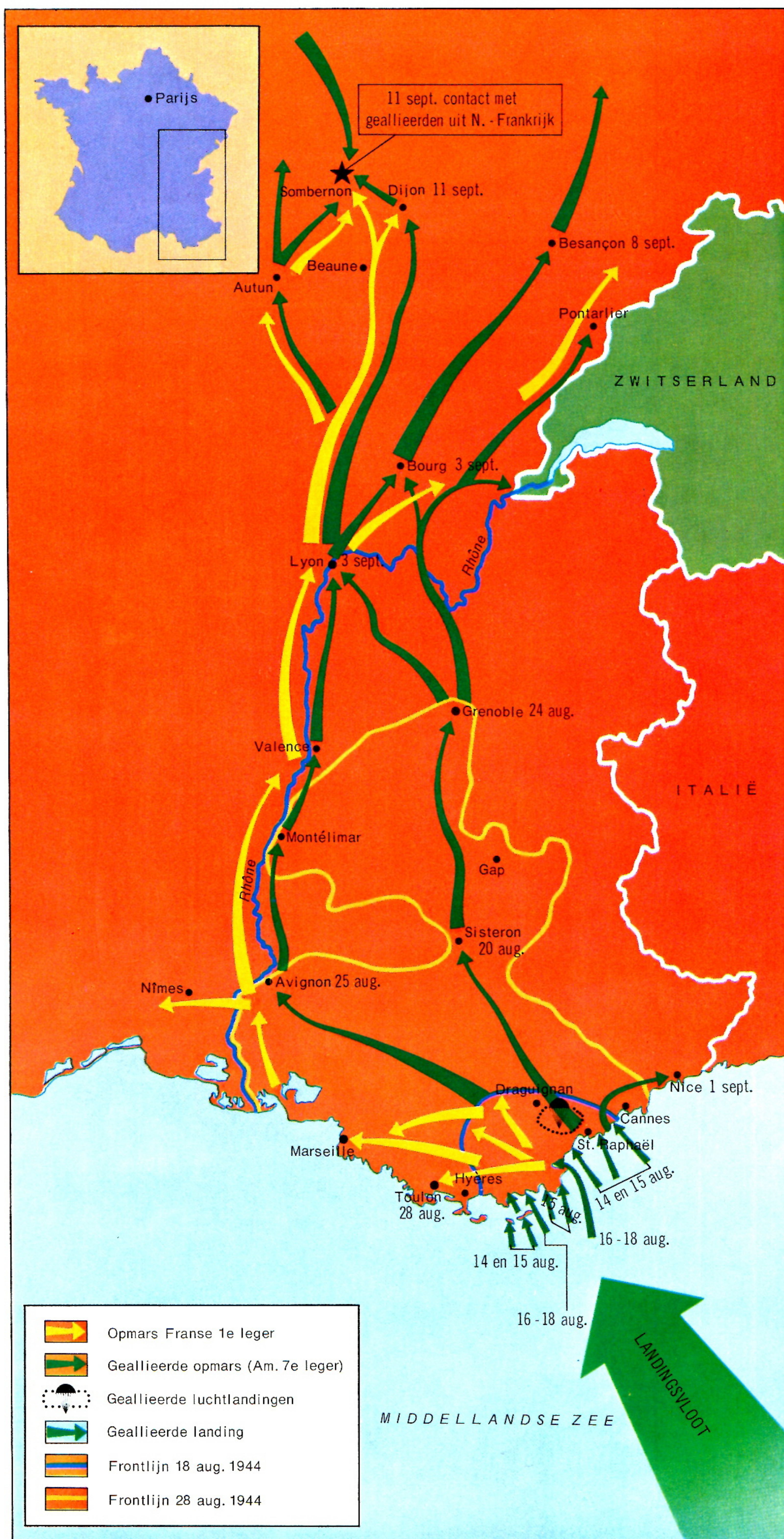
Begin februari zaten de geallieerden volkomen vast in Italië: de tweede aanval op Monte Cassino was mislukt. Generaal Wilson vroeg daarom op 22 februari van *Anvil* te mogen afzien, omdat hij niet zag hoe hij deze actie zou kunnen uitvoeren met de in het Middellandse-Zeegebied aanwezige geallieerde troepenmacht, die hij vooral nodig had in Italië.

Over dit verzoek is geruime tijd op hoog niveau gedebatteerd en op 24 maart viel de beslissing: *Anvil* werd uitgesteld tot 10 juli, ruim een maand na *Overlord*, die inmiddels weer was uitgesteld tot begin juni. Door de beslissing beide landingen niet gelijktijdig uit te voeren, werd het mogelijk de landingsvaartuigen uit de Middellandse Zee beschikbaar te stellen voor *Overlord*.

Op 19 april stelde Churchill de Britse chefs van staven voor te bestuderen of er mogelijkheden waren een tweede invasie in West-Frankrijk uit te voeren, als zou worden afgezien van *Anvil*. Hij dacht daarbij aan Les Landes bij de Golf van Biskaje of aan Bretagne. Deze suggestie werd in welwillende overweging genomen, doch de chefs-staf konden op korte termijn

Links: op 15 augustus 1944 begon de geallieerde invasie in Zuid-Frankrijk. Tussen Hyères en Cannes zetten Amerikaanse troepen voet aan wal, enkele dagen later gevolgd door eenheden van het Franse 'Armée B'. Churchill wilde sinds november 1943 deze landingen verhinderen, maar woonde ze tenslotte zelf bij.

Rechts: binnen een maand na de landingen in Zuid-Frankrijk bereikten de geallieerden Dijon. Even westelijk van deze stad kwamen op 11 september de eerste contacten tot stand met eenheden van het Amerikaanse 3e leger van generaal Patton, dat uit Normandië dwars door Frankrijk was opgerukt in de richting van het zuiden van Duitsland.

geen verstandige uitspraken hierover beloven. De Amerikanen wilden in elk geval *Anvil* laten doorgaan. Op 8 mei werd besloten meer landingsvaartuigen naar de Middellandse Zee te sturen.

Toen Rome in geallieerde handen viel (4 juni 1944) en de invasie in Normandië een feit was (6 juni), berichtten de *Combined Chiefs of Staff* generaal Wilson dat hij zelf mocht beslissen of hij *Anvil* zou laten doorgaan, dan wel andere landingen wilde laten bestuderen. Hij kreeg daarbij twee restricties: een volgende invasie moest *Overlord* ondersteunen en worden uitgevoerd door een in het Middellandse-Zeegebied gelegerde strijdmacht. Wilson protesteerde, maar Eisenhower steunde het voorstel

verliezen door besluiteloosheid en het voeren van debatten. Beste vriend, ik bid u, laten we verder gaan met ons plan.' Roosevelt voegde eraan toe dat hij het in Amerika politiek niet zou overleven, als bekend zou worden dat belangrijke troepenmachten voor de Balkan bestemd zouden zijn. Jaren later, in zijn memoires, zou Churchill nog volhouden dat hij met zijn plannen niet de bedoeling had politieke invloed op de Balkan te verkrijgen; zijn opzet, zo schreef hij toen, was alleen om via Triëst en Ljubljana de Oostenrijkse hoofdstad Wenen te bereiken en langs deze weg door te stoten naar Berlijn.

Op 2 juli viel het definitieve besluit *Anvil* te beginnen op 15 augustus en schreef Roosevelt

veldtocht in West-Frankrijk niet zouden steunen. Alleen Marseille en Toulon konden daarmee in geallieerde handen vallen. Havensteden als Brest en Cherbourg konden *Overlord* echter wel helpen, zodat hij Hopkins voorstelde van *Anvil* af te zien en troepen te laten landen in Bretagne. Hopkins antwoordde onmiddellijk dat hij in de geest van de president sprak, als hij hiervan niets wilde weten. Een andere strategie zou alleen maar tot uitstel leiden en *Overlord* niet ondersteunen, schreef hij. Een dag later kreeg Churchill uit de Pacific eensluitende berichten van Roosevelt.

Op 8 augustus gaf Churchill eindelijk toe. De Britse premier was een goede verliezer: toen hij van 11 tot 29 augustus toch in het Middel-

van de gecombineerde chefs van staven en kwam met de suggestie *Anvil* in augustus te laten plaatsvinden.

Churchill probeerde in juni Roosevelt nog enkele malen ervan te overtuigen dat het wel degelijk zin had vanuit Italië door te stoten naar Joegoslavië en daardoor verder door te dringen in de Balkan. Roosevelt zag niet in hoe hij de voor *Anvil* beschikbare Franse troepen kon overhalen mee te doen aan een Brits belang. Op 26 juni schreef hij Churchill dat in Teheran met Stalin was overeengekomen een landing in Zuid-Frankrijk uit te voeren en 'nu wij volledig betrokken zijn in onze grote slag (*Overlord*), zal de geschiedenis ons nooit vergeven, als wij kostbare tijd en mensenlevens

aan Churchill dat hij aan zijn stafchefs geen nieuw front kon voorleggen. 'Ik denk altijd aan mijn eerste lessen in vlakke meetkunde: een rechte lijn is de kortste verbinding tussen twee punten', schreef hij erbij, doelend op het simpele feit dat de weg naar Berlijn vanuit Normandië en Zuid-Frankrijk korter is dan vanuit Italië langs de oostkant van de Alpen. Door deze beslissing was Churchill niet uit het veld geslagen. Op 4 augustus, elf dagen voor *Anvil* zou beginnen, deed hij nog een poging de Amerikanen over te halen het landingsgebied te verplaatsen. Aangezien Roosevelt toen in de Pacific verbleef, richtte hij zich tot diens persoonlijke adviseur, Harry Hopkins. Hij legde hem uit dat landingen in Zuid-Frankrijk de

landse-Zeegebied verbleef, maakte hij van de gelegenheid gebruik de invasie in Zuid-Frankrijk bij te wonen. De codenaam *Anvil* was inmiddels op 1 augustus gewijzigd in *Draagoon*. De geallieerden hadden de oude naam te lang gevoerd en gevreesd kon worden dat de Duitsers op het spoor van de aanval waren gekomen. Operatie-*Anvil* was sinds 14 januari 1944 intensief voorbereid door luitenant-generaal Alexander M. Patch, bevelhebber van het Amerikaanse 7e leger, dat op Sicilië in reserve was gehouden. Patch had ervaring opgedaan in de Pacific als bevelhebber van een van de legerkorpsen die Guadalcanal veroverden. Het 7e leger bestond uit de 3e, 36e en 45e divisie en een Brits-Amerikaanse luchtlandingsdivisie;

zeven Franse divisies onder generaal de Lattre de Tassigny vormden als *Armée B* de Franse bijdrage aan *Anvil*. Generaal Jacob L. Devers commandeerde deze strijdmacht vanuit Napels. Deze was de plaatsvervanger van generaal Wilson en bevelhebber van de Amerikaanse troepen in het Middellandse-Zeegebied sinds Eisenhower was overgeplaatst naar *Overlord*. Toen de maquis op 14 augustus de codeberichten via de radio doorkreeg, stoomde het invasieleger onder admiraal Hewitt naar Genua om de Duitsers in de waan te laten dat de aanval was gericht op een plaats aan de Ligurische Zee. Deze vloot kwam uit verscheidene havens in de Middellandse Zee: Napels, Tarente en Brindisi in Italië, Oran in Noord-

Links: in Marseille nam de maquis deel aan straatgevechten en maakte er de weg vrij voor de in aantocht zijnde Franse invasietroepen.

Rechts: generaal De Lattre de Tassigny omhelst zijn zeventienjarige zoon Bernard, die deelnam aan de strijd in Zuid-Frankrijk.

Rechtsonder: Franse troepen op weg naar Toulon ontmoeten een 'maquisard' die Duitse krijgsgevangenen naar een kamp begeleidt.

Afrika en Ajaccio op Corsica. Als de vloot vanuit al deze richtingen direct was opgestoomd naar Zuid-Frankrijk, zouden de Duitsers te vroeg zijn gewaarschuwd. Tot op die 14e augustus verwachtten zij nu dat de geallieerden poogden vanuit het noordwesten van Italië de Povlakte te veroveren. De maquis in Zuid-Frankrijk wist toen echter al dat Zuid-Frankrijk het landingsgebied was.

Die dag werd de kuststrook tussen Cannes en Hyères door hevige bombardementen van duizend vliegtuigen zoveel mogelijk van Duitsers gezuiverd. Ondanks deze maatregel was de tegenstand van *Heeresgruppe G* onder bevel van generaal Blaskowitz aanvankelijk zeer sterk. Er lagen elf Duitse divisies in het zuiden van Frankrijk. Er waren al plannen gemaakt om ze op de Duitse grens terug te trekken, maar deze waren nog niet ten uitvoer gelegd.

Na de landingen werden ten zuiden van de Loire zoveel mogelijk Duitse divisies toch in de richting van de Duitse grens teruggetrokken, zodat de geallieerden uiteindelijk snelle voortgang maakten.

Inmiddels hadden de *maquisards* in Toulon en Marseille de weg vrijgemaakt voor de in aantocht zijnde Franse invasietroepen. De Duitsers hielden hier stand tot 28 augustus; toen gelukte het na felle gevechten in en om deze steden de havens vanuit het binnenland te bereiken, waarna snel een einde aan de aldaar gevoerde gevechten kwam. Ondertussen stootten de Amerikanen door naar het noorden. Duitse legereenheden probeerden naar het oosten uit te wijken en Italië te bereiken, doch de maquis in deze gebieden blokkeerde deze terugtocht en veroverde daarbij nog verscheidene steden en dorpen.

De Amerikanen hadden intussen op 20 augustus Sisteron bereikt en drongen door in Grenoble op 24 augustus; Avignon werd een dag later bereikt. In het zuidwesten nam de maquis begin september de macht over in de steden Toulouse en Bordeaux; ook Lyon kwam in handen van het Franse binnenlandse verzet.

Op 11 september maakten eenheden van de Franse legermacht westelijk van Dijon contact met patrouilles van het Amerikaanse 3e leger onder generaal Patton, die in Normandië waren geland. Dat gebeurde bij de plaatsen Sombornon, Corbigny, Lormes, Avallon, Montbard en Saint-Seine. En drie dagen later kon generaal Eisenhower het bevel over de in de Provence aanwezige geallieerde troepen overnemen van generaal Wilson. Generaal Devers werd toen commandant van deze strijdmacht, die werd omgedoopt tot de 6e legergroep van het geallieerde expeditieleger. In de acht volgende maanden werden via Toulon en Marseille veertien divisies aan land gezet en kwam er door deze havens een goede-

renstroom van 18.000 ton per dag het land binnen. Toch zou een nog steeds teleurgestelde Churchill nog in 1953 volhouden dat 'de legers die wij ten koste van onze operaties in Italië aan de Riviëra aan land zetten, te laat kwamen om van nut te zijn voor Eisenhowers eerste grote veldslag in het noorden, terwijl Alexanders offensief (in Italië) er net niet in slaagde het succes te behalen dat deze operatie verdiende en dat wij zo hard nodig hadden. Het zou nog acht maanden duren voor Italië geheel gezuiverd zou zijn; de opmars op de rechterflank naar Wenen was ons ontzegd en behalve in Griekenland was onze militaire macht verloren gegaan om de bevrijding van Zuidoost-Europa te beïnvloeden'.

DE OPMARS NAAR DE SEINE

SOLO VAN EEN COWBOY

L. J. HARTOG

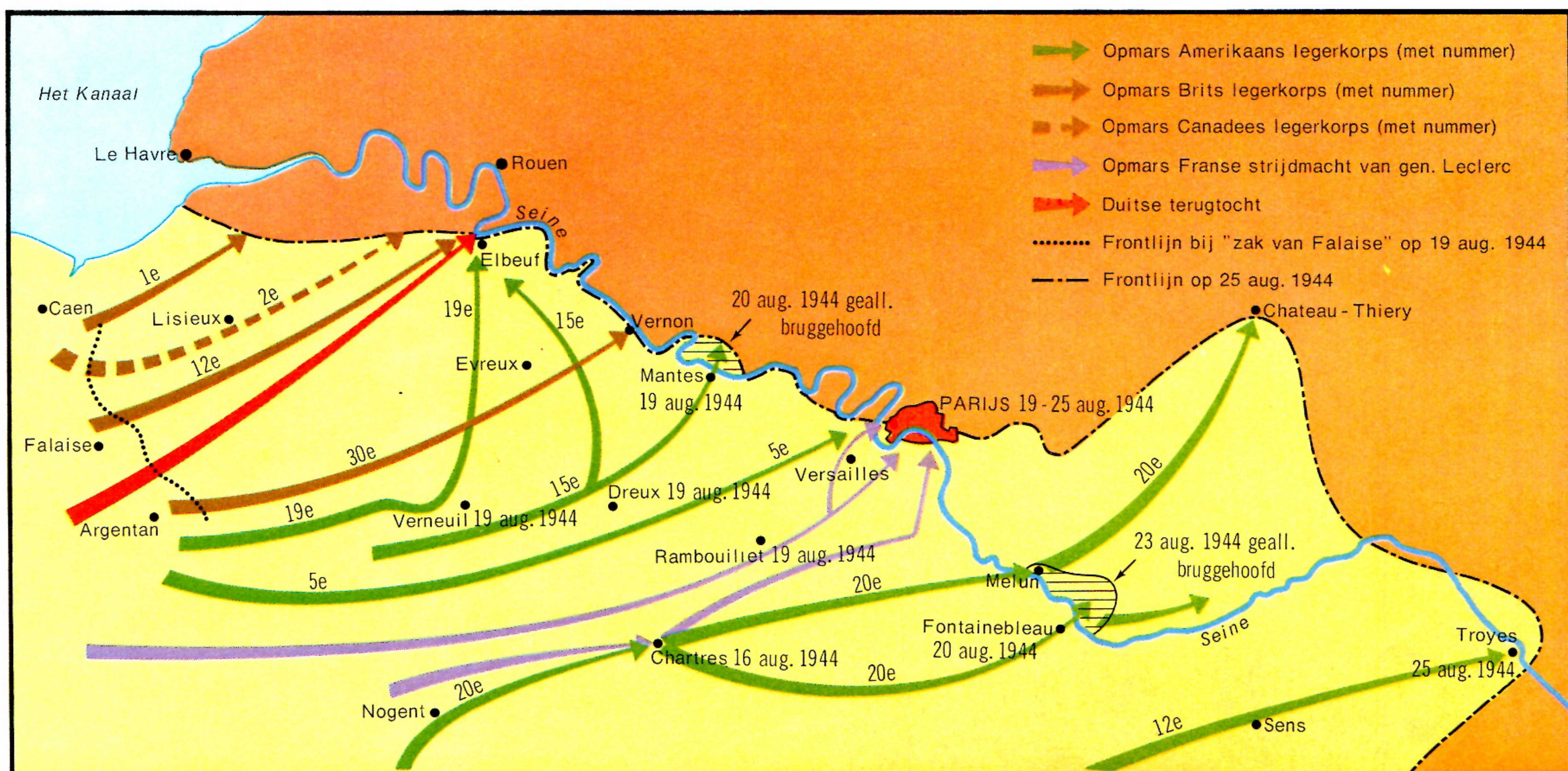

De Seine had als geallieerd oorlogsdoel reeds vroeg op de Londense plankaarten gestaan: op D+90 (negentig dagen na de landing, begin september dus) moest de rivier bereikt zijn van de monding tot Melun, over de weg een afstand van 240 kilometer.

Maar juist Falaise leverde met het oog op de Seineoperatie een onverwachte kans op. De in de 'zak' gebonden Duitse troepen hadden uiteraard in een later stadium de Seinelinie moeten verdedigen. Kon men nu van geallieerde zijde de rivier eerder bereiken dan de Duitsers die uit de 'zak' zouden weten te ontkomen, dan zou men niet alleen kans hebben bruggehoofden te vormen over de dan nog zwakverdedigde rivier (waardoor een rivierver-

afstand te houden en de overtocht te organiseren. Daarbij maakten ze gebruik van een brug in Rouen, van tientallen pontonbruggen en veren en van een merkwaardige brug, die de geallieerde luchtmacht nooit ontdekte, omdat ze na zonsondergang werd gemonteerd en voor het aanbreken van de dag weer werd afgebroken. Zo wist, tot 30 augustus, het gros van de Duitse troepen te ontkomen. Maar dat was dan ook alles; hun uitrusting moesten ze praktisch volledig achterlaten. De Seine was Hitlers Duinkerken: van de 2300 tanks en stukken gemechaniseerd geschut die in Normandië waren ingezet, keerden er niet meer dan ruim honderd over de Seine terug. Ook ten zuiden van Parijs kwam Patton na het

dediging problematisch zou worden), maar zou het misschien ook lukken de terugtrekkende Duitsers opnieuw in een 'zak' te drijven (door na het bereiken van de rivier over de linkeroever stroomafwaarts op te rukken tot aan de monding, waardoor een Duitse terugtocht op de rechteroever kon worden verijdeld).

Die kans wilde men benutten. Reeds op 15 augustus, toen de slag bij Falaise nog in volle hevigheid woedde, trok Patton naar het noordoosten met de helft van het legerkorps dat hij bij Argentan had staan, en naar het oosten met twee andere korpsen. Zijn opmars was verbluffend; de enthousiaste vechtjas zorgde voor een explosie van zijn troepen in alle richtingen. In één dag vorderde hij gemiddeld 80 kilometer; op de 16e stond hij met zijn noordelijke korps in Dreux, met zijn middelste voor Chartres en met zijn zuidelijke in Orléans.

Na een oponthoud van twee dagen als gevolg van bevoorradingsproblemen, raasde de Amerikaan verder. Op de 19e bereikten eenheden van zijn noordelijke korps de Seine bij Mantes-Gassicourt, zestig kilometer ten westen van Parijs. In de nacht van 19 op 20 augustus vormden de Amerikanen hier een stevig bruggehoofd.

Toen in de loop van de 20e de Amerikanen van

Na de overwinning in de 'zak van Falaise' konden de geallieerden oprukken naar de Seine en Parijs bereiken op 19 augustus 1944.

Geheel boven: Amerikanen vochten zich in de buurt van de Parijse voorstad Fontainebleau een weg naar de Franse hoofdstad.

Links: op 26 augustus trokken Britse troepen de Seine over. Hier zijn genietroepen bezig een pontonbrug over de rivier te leggen.

Pattons 3e leger, spoedig versterkt met eenheden van Hodges 1e leger, naar links zwenkten en langs de linker Seine-oever begonnen op te rukken in de richting van Rouen, werd duidelijk wat de geallieerden van plan waren. Hitler handelde onmiddellijk en beval Model (die Von Kluge op 17 augustus was opgevolgd) alle troepen ten zuiden van Rouen onverwijd over de Seine terug te halen en een sterk afweerfront te vormen. De Amerikanen bleven daar niet onkundig van, want bij Elbeuf, dat ze pas op 25 augustus bezetten, stuitten ze op hardnekkige tegenstand. Door kundige achterhoedegevechten slaagden de Duitsers er echter in de Amerikanen en de weldra van het zuiden uit oprukkende Britten en Canadezen op een

tweedaagse oponthoud goed vooruit. Een van zijn korpsen nam op 20 augustus Fontainebleau en vormde op de 23e bij Melun, 45 kilometer ten zuidoosten van Parijs, een tweede bruggehoofd over de Seine. Een zuidelijker korps rukte op in de richting van Troyes. En passant werd het zwakke Duitse 1e leger, waarmee Hitler het gat tussen Fontainebleau en Orléans had willen dichten, vrijwel onder de voet gelopen. Zo de opmars al werd vertraagd, gebeurde dat niet door de Duitsers, maar door bevoorradingsmoeilijkheden. Aan beide zijden was de strijd nu in een stadium gekomen waarin het materiaal, of beter gezegd: het gebrek aan materiaal een ernstige handicap begon te vormen. De Duitsers hadden gebrek aan tanks, geschut en voertuigen; de geallieerden zaten met een dreigend tekort aan brandstof, die nodig was om de tanks, de artillerie en de voertuigen te laten oprukken.

Wat de Duitsers betreft, bewijst Models rapport van 3 augustus voldoende: de acht pantserdivisies van *Heeresgruppe B* beschikten op die dag nog slechts over een zeventigtal tanks. Hoe de Duitsers waren aangeslagen, blijkt uit de cijfers van de 12e SS-pantserdivisie, die op *D-day* honderdvijftig tanks bezat, maar op 23 augustus nog maar tien.

Voertuigen hopen zich op. Auto's propvol officiersuitrusting claxonneren zich een weg door de chaos en zigzaggen tussen de vrachtwagens door in een poging voorop te komen. Kanonnen zijn achtergelaten en opgeblazen. Zware trekkers zijn door gebrek aan brandstof tot stilstand gekomen: een paar handgranaten in de motor en dat was het dan. De reusachtige diesels van een aannemersbedrijf zijn getroffen door raketten en voorgoed uitgeschakeld.

De soldaten op de tanks snappen niet waar deze krachtige, ultra-moderne machines ineens van

DE TERUGTOCHT

daan zijn gekomen. 'Hadden we die eerder gehad!' Elektrische montageapparatuur, draaibanken, automatische lasapparaten, rijdende werkplaatsen, de allerbeste transportinstallaties, geschikt voor het vervoer van twee tanks tegelijk, rijdende zoeklichten. Vrachtwagenladingen vol reserveonderdelen, tandartsauto's, een rijdende filminstallatie, baggermachines. De jagers hebben een grote dag; ze dansen met jankende motoren boven de weg. Ze strooien lege munitiebanden

rond en pompen raketten, granaten, mitrailleurkogels, bommen en wat al niet in de voertuigstroom.

'Ik snap niet waarom ze die rotzakken bij vol daglicht hun gang laten gaan', zegt Hassie tegen Lingen. Hij zit naast Lingen op de luikrand en schudt het hoofd. 'Als je op de officiersschool was geweest, zou je het wel begrijpen', zegt Lingen.

(Uit: 'The Soldier', door Karl-Ludwig Opitz —Muller 1954)

Bij de geallieerden lag het probleem in het feit dat men de twintigduizend ton voorraden die men per dag nodig had (met name munitie en brandstof), over steeds grotere afstanden moest aanvoeren vanaf de stranden in Normandië en vanuit Cherbourg en enige kleinere ontschepingshavens. En dat was ook een van de redenen waarom een snelle bevrijding van Parijs niet op het programma stond. Want waarom zou men de zorg voor de aanvoer van de vierduizend ton levensmiddelen die de Franse hoofdstad per dag nodig had, voorlopig niet afwentelen op de Duitsers? Parijs, zo werd gesteld, zal pas worden bevrijd als dit militair gewenst is. Er waren echter in en buiten Parijs Fransen die daar anders over dachten. Door

Amerikaanse troepen trokken Fontainebleau binnen onder dekking van tanks. Op de voorgrond een militair met een bazooka op de rug. De troepen wisten op dat ogenblik dat Parijs niet ver weg meer kon zijn.

hun acties drongen ze de geallieerden een spoedige bevrijding op: de Franse 2e pantserdivisie, die in Afrika was gevormd, op 1 augustus was gedebarkeerd en (vanaf 11 augustus) onder andere had gevochten bij Alençon en Argentan, ging op 23 augustus in opdracht van Bradley op weg om samen met de Amerikaanse 4e divisie Parijs binnen te trekken. Op dezelfde dag vormden de Amerikanen bij Melun het tweede bruggehoofd over de Seine.

Als militair doel had Parijs bijgevolg weinig betekenis meer: niet alleen door het bezit van de bruggehoofden, maar ook door de enorme klappen die het Duitse 5e pantserleger en het 7e leger ten westen van Parijs en het Duitse 1e leger ten oosten van de stad hadden moeten incasseren, was de verdediging van de Seine-linie een onhaalbare kaart geworden. Aan de vooravond van de verovering van Parijs vormde de Seine geen ernstig probleem meer voor de geallieerden. Model beseftte dit ook. 'Wij moeten', seinde de 'brandweerman van de Führer' op 24 augustus aan zijn hoogste chef, 'vooruitzien en verder landinwaarts nog meer posities bouwen tussen de Somme-Marnelinie en de Siegfriedlinie.'

DE BEVRIJDING VAN PARIJS

FOLIES GAULLOISES

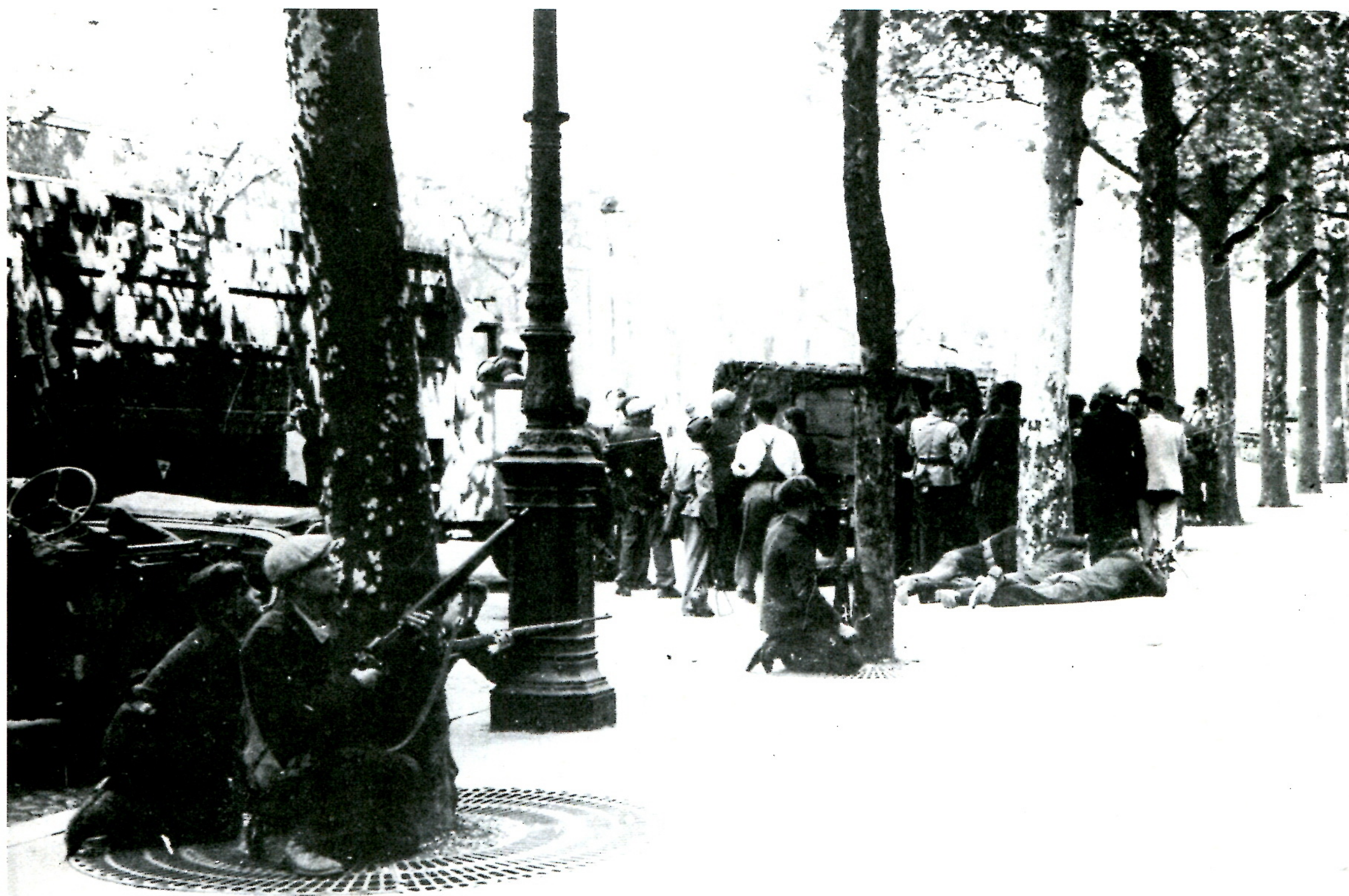
WOLF KIELICH

Begin augustus 1944 arriveerde generaal Dietrich von Choltitz in Hitlers hoofdkwartier te Rastenburg in Oost-Pruisen om van de Führer persoonlijk te vernemen dat hij benoemd was tot opperbevelhebber van *Gross Paris*. Von Choltitz was een van de weinige generaals in wie Hitler na de 20ste juli nog vertrouwen stelde. Hij had de reputatie een fervente nazi te zijn en een hard soldaat. In mei 1940 was hij een van de eerste Duitse officieren die per parachute landden op het vliegveld Waalhaven. In 1942 veroverde hij na een langdurig beleg Sebastopol en werd tot generaal bevorderd. Later had hij in Rusland getrouwd Hitlers bevelen opgevolgd en in de achterhoede van de terugtrekkende Duitse legers een groot aantal

in Parijs arriveerde en zijn intrek nam in het Duitse hoofdkwartier, *Hôtel Meurice* aan de Rue de Rivoli, was het rustig in de stad. Van de spanningen in de verzetsbeweging was uiterlijk niets te bespeuren. Al sinds ongeveer een week waren de leiders van de FFI (de Franse binnenlandse strijdkrachten) op de hoogte van Eisenhower's besluit de bevrijding van Parijs zo lang mogelijk uit te stellen en ten zuiden en noorden om de stad heen te trekken. Dit plan had voor de geallieerden drie voordelen: 1. hevige en destructieve straatgevechten in de Franse hoofdstad, die veel tijd en slachtoffers zouden kosten, konden worden vermeden; 2. de tanks konden gebruik maken van gunstig terrein en 3. er zou kostbare benzine worden bespaard,

dracht gegeven te verhinderen dat er in de hoofdstad een opstand uitbrak zonder toestemming van de generaal. Dit was een onmogelijk bevel, want niet de gaullisten, niet Chaban-Delmas voerde het bevel over de FFI in Parijs. Het waren vooral communisten die de Franse binnenlandse strijdkrachten commandeerden. De communistische generaal Alfred Mallaret-Joinville was bevelhebber van het gehele Franse ondergrondse leger; de commandant van het district Parijs was een Bretonse communist, Henry Tanguy, alias 'kolonel Rol'. En Chaban-Delmas vermoedde dat de communisten in Parijs een opstand zouden forceren teneinde te voorkomen dat De Gaulle als staatshoofd de hoofdstad zou

dorpen en steden platgebrand en opgeblazen. Nu verwachtte Hitler van hem dat hij hetzelfde zou doen met Parijs.

Parijs, aldus de Führer, moest verdedigd worden tot de laatste man en tot de laatste puinhoop. Er was voor de Duitsers geen enkele reden Parijs te sparen, nu de geallieerden de ene Duitse stad na de andere met hun bommen verwoestten. Parijs moest een vesting worden, een tweede Stalingrad. De geallieerden zouden hier in hun stormloop naar de Rijn worden gestuit en gedwongen worden tot wekenlange, bloedige straatgevechten. Alle bruggen over de Seine moesten worden opgeblazen, alle belangrijke gebouwen verwoest.

Toen Von Choltitz in de avond van 9 augustus

Leden van de FFI wachtten tot de laatste Duitse sluipschutters zich zullen blootgeven.

Pagina 2025: Parijzenaars barricaderen vlak voor de bevrijding de straten van hun stad.

waardoor het wellicht mogelijk zou zijn nog voor de winter een bres te slaan in de Siegfriedlinie en een bruggehoofd over de Rijn te vestigen.

Wilde dit plan slagen, dan was het echter absoluut noodzakelijk dat de verzetsbeweging in Parijs niet voortijdig in opstand kwam. Generaal De Gaulle was het daarmee eens en had dan ook zijn vertegenwoordiger in de Parijse FFI, Jacques Chaban-Delmas, op-

kunnen binnentrekken. Zouden de communisten de macht in Parijs geheel kunnen overnemen, dan zou de kans op erkenning van De Gaulle's *Comité Français de Libération Nationale* als officiële regering van Frankrijk verkeken zijn.

Actie van de communisten bleef inderdaad niet uit. Zij organiseerden stakingen van het spoorwegpersoneel, de politie en de posten. Overal in de stad ontstonden korte schermutselingen tussen verzetsstrijders en de Duitse *Wehrmacht*. De openbare nutsbedrijven functioneerden slechts gedeeltelijk of in het geheel niet. Er werd geen gas meer geleverd, elektriciteit was er nog slechts anderhalf uur per dag, in sommige stadsdelen ontstond watergebrek.

De voedselsituatie werd met de dag slechter. Op 16 augustus verlieten *Gestapo*, SS en SD de Franse hoofdstad. Ook dit droeg ertoe bij het klimaat rijp te maken voor een algehele opstand van de burgerij.

Het was voor de gaullisten duidelijk dat zij eveneens tot actie moesten overgaan, wilden ze tenminste voorkomen dat alle initiatief bij de communisten bleef. Ook De Gaulle zelf kende die angst en wilde daarom zo snel mogelijk naar Parijs. Hij overwoog ook dat hij niet de 'fout' moest maken de Vierde Republiek uit te roepen; hij wilde slechts applaus en gejuich van de Parijzenaars om te kunnen zeggen dat de spontane volkswil het fundament van zijn regering vormde.

Tijdens de opstand van de burgerij in Parijs schoten de Duitsers op alles wat zich op straat bewoog. Op een verlaten plein buigt zich hier een gewonde man over het stoffelijk overschot van een stadgenoot.

De Gaulle zou de komende dagen met deze tactiek inderdaad succes behalen. Daarentegen schenen de communistische leiders het erop aan te leggen De Gaulle alléén te beschouwen als hoofd van een voorlopige regering; na het verjagen van de Duitsers diende hij zo spoedig mogelijk van het toneel te verdwijnen.

Volgen we de gebeurtenissen nu van dag tot dag:

19 augustus. Om 7 uur in de ochtend bezetten honderden stakende politiemannen de *Préfecture de Police*, vlak bij de Notre-Dame. Dit gebeurt op instigatie van de gaullisten; de gaullistische politieprefect Charles Luizet neemt het commando van de Parijse politiemacht over. De opstand is begonnen. Communisten zijn al sinds het ochtendgloren bezig overal in de stad proclamaties aan te plakken waarin de 'Algemene Mobilisatie' wordt afgekondigd. Groepjes FFI-mannen vallen op vele punten in de stad Duitse soldaten en voertuigen aan, met als voornaamste doel wapens te bemachtigen. In een huis aan de Rue de Bellechasse vergadert het Nationale Comité van het Verzet onder voorzitterschap van Georges Bidault.

Robert Capa

De communisten verklaren dat de opstand zal doorgaan, of het comité het ermee eens is of niet. De FFI begint nu de voornaamste openbare gebouwen aan te vallen. Overal verschijnt de Franse vlag op de daken.

Von Choltitz is volkomen verrast, maar aarzelt niet tegenmaatregelen te treffen. Drie tanks beginnen de *Préfecture de Police* te beschieten. In het gebouw is Frédéric Joliot-Curie met een aantal helpers bezig molotowcocktails te maken, die vanuit de ramen van de bovenste verdieping naar de tanks worden gegooid. Omstreeks vijf uur in de middag is de munitie van de bezetters van de *Préfecture* bijna uitgeput. Von Choltitz besluit meer troepen en tanks naar de *Préfecture* te zenden. Hij wil ook

de *Luftwaffe* vragen het gebouw te bombarderen. Maar voordat het zover komt, krijgt hij bezoek van de Zweedse consul-generaal Raoul Nordling, die voorstelt met de FFI te onderhandelen over een 'staakt het vuren' teneinde verdere schade aan historische gebouwen en nog meer zinloos bloedvergieten te voorkomen. Choltitz gaat op het voorstel in. De gehele nacht wordt er heftig getelefoneerd tussen de verschillende posten van de FFI en het hoofdkwartier.

20 augustus. Vroeg in de ochtend richt generaal Pierre Koenig, de door De Gaulle aangestelde commandant van de FFI, zich via de BBC-radio tot Parijs: 'Parijs zal in groot gevaar verkeren, wanneer de bevolking gehoor geeft

aan een oproep tot opstand.' De straten van de stad vullen zich weer met mensen. Generaal De Gaulle, die de vorige dag per vliegtuig uit Algiers is vertrokken, landt in de buurt van Cherbourg. Als hij hoort dat Parijs in opstand is, besluit hij Eisenhower ertoe te bewegen onmiddellijk op te rukken naar de Franse hoofdstad.

Hitler, die nog niets weet van de opstand in Parijs, laat Von Choltitz berichten dat hij aanzienlijke versterkingen zal krijgen om de stad tegen de Amerikanen te verdedigen. Jodl belt Von Choltitz persoonlijk op: de Führer wil weten of de vernielingen die hij bevolen heeft, al zijn uitgevoerd. De opperbevelhebber van *Gross Paris* kan slechts antwoorden: 'Nee,

Op 25 augustus 1944 om 3 uur in de middag tekent generaal Dietrich von Choltitz de capitulatie van de Duitsers in 'Gross Paris'.

Links: angstvallig zoeken Parijzenaars voor het stadhuis dekking bij elkaar voor de schoten van een Duitse scherpschutter.

Rechts: de dag na de capitulatie van Parijs trekken Amerikaanse militairen triomfantelijk over de beroemde Avenue des Champs-Élysées.

want mijn troepen hebben het te druk gehad met het bestrijden van terroristen.' Jodl is verbijs-terd. De Gaulle heeft een onderhoud met Eisenhower. De laatste weigert zijn oorspronkelijke plan te wijzigen en naar Parijs op te rukken. Inmiddels zijn in Parijs de communisten volop bezig het door de gaullisten afgekondigde 'staakt het vuren' te saboteren. Kolonel Rol: 'Het bevel is: opstand! Wij blijven vechten, zolang er ook nog maar één Duitser in Parijs is. Parijs is 200.000 doden waard!' Geleidelijk laaien overal in de stad de gevechten weer op. Rol zendt door de linies een afgezant naar Eisenhower met het verzoek wapens te droppen.

21 augustus. In alle arrondissementen van Parijs worden barricades opgericht. De Gaulle, die zich geïnstalleerd heeft in de *Préfecture* van Rennes, krijgt via kortegolfzenders de ene noodkreet na de andere uit Parijs. Hij doet — nu schriftelijk — weer een beroep op Eisenhower. Generaal Juin zal de boodschap overbrengen. Duitse tanks ratelen door de straten van Parijs. Als bescherming tegen molotowcocktails hebben enige commandanten Franse burgers op hun tanks vastgebonden. Von Choltitz heeft nog steeds niet het bevel gegeven de door Hitler gewenste vernielingen uit te voeren. Hij is gaan beseffen dat de geschiedenis de man die Parijs heeft verwoest, nooit zal vergeven.

Associated Press

22 augustus. Zodra het licht wordt, laaien de gevechten in de hele stad weer in alle hevigheid op. Bij het 'kruispunt van de dood', het kruispunt van de Boulevards Saint-Germain en Saint-Michel, schieten studenten een aantal Duitse vrachtauto's in brand. De Duitsers vallen het *Hôtel de Ville* aan, waarin zich de mannen van Rol genesteld hebben om een tegenwicht te creëren voor de gaullistische *Préfecture de Police*. Parijs hongert. De bakkerswinkels zijn leeg. Von Choltitz heeft weer een gesprek met Nordling. Hij verklaart, tot verbijstering van de consul-generaal: 'Als de geallieerden niet snel komen, moet ik de bevelen van Hitler uitvoeren. Anders word ik van mijn commando ontheven en doet een

ander het.' Het is duidelijk dat Von Choltitz de verantwoordelijkheid voor de verwoesting van de stad wil afschuiven op de geallieerden. Hij wil hen, via Nordling, waarschuwen. Reageren zij niet, dan zijn zij en niet hij voor de consequenties verantwoordelijk. Nordling zal proberen met een vrijgeleide van Von Choltitz door de linies heen te komen. Maar voordat hij kan vertrekken, krijgt hij een hartaanval. Zijn broer Rolf gaat in zijn plaats. Roger Gallois, de afgezant van Rol, is er inmiddels in geslaagd de geallieerde linies te bereiken. Maar hij vraagt niet, zoals Rol hem heeft geïnstrueerd, om wapens, maar om een snel oprukken van de geallieerden naar Parijs. Eisenhower geeft toe. Generaal Leclerc krijgt

via Bradley opdracht met de Franse 2e pantserdivisie onmiddellijk door te stoten naar Parijs!

23 augustus. Het *Grand Palais* in Parijs is door Duitse tanks in brand geschoten. De munitievoorraden van de FFI zijn beangstigend krap geworden. Deze dag sneuvelt de vijfhonderdste Franse verzetsman, tweeduizend anderen zijn gewond. Nog steeds blijft de hulp uit, waarop men al direct bij het begin van de opstand had gerekend. Nu komt ook Rolf Nordling, de broer van de Zweedse consul-generaal, aan in het hoofdkwartier van generaal Bradley. Hij vertelt wat Von Choltitz hem heeft gezegd: Parijs zal niet verwoest worden door de Duitsers, als de geallieerden de stad kunnen be-

de BBC het bericht uit dat Parijs reeds is bevrijd. De hele vrije wereld juicht, maar in de Franse hoofdstad is de situatie kritieker dan ooit. Generaal De Gaulle arriveert in Rambouillet en bespreekt de situatie met Leclerc. 'Maak voort!', zegt hij, maar Leclercs 16.000 vrije Fransen hebben deze aanmoediging niet nodig.

24 augustus. Von Choltitz heeft nog steeds niets gehoord van de geallieerden. Hij is er nu van overtuigd dat zij niet willen of kunnen profiteren van het gebaar dat hij heeft gemaakt. Maar de troepen van Leclerc zijn bij Massy-Palaiseau, Arpajon en Trappes gestuit op krachtig Duits artillerievuur. Von Choltitz ontvangt van de *Luftwaffe* de mededeling dat

Gaulle hoopt bij het vallen van de avond in de hoofdstad te zijn, maar steeds weer bereiken hem rapporten over hevige Duitse tegenstand. Ook Bradley wordt ongeduldig. Hij gunt de Fransen graag de eer als eersten hun hoofdstad binnen te rukken, maar nu dat niet vlot genoeg blijkt te gaan, besluit hij eer en prestigekwes- ties terzijde te schuiven en beveelt de Amerikaanse 4e divisie met alle mogelijke middelen door te stoten en de stad te bevrijden. In *Hôtel Meurice* bezweert Von Choltitz zijn staf-officieren in een woedende tirade dat hij wel degelijk van plan is Parijs tot het laatst te verdedigen en dat hij persoonlijk iedereen zal neerschieten die meent zijn bevel te kunnen saboteren. Hoe dan ook, de eer van de generaal

Ét. Ciné-Armées

reiken, voordat Von Choltitz de versterkingen heeft gekregen die Hitler naar hem heeft toegestuurd. Zijn die versterkingen, waaronder de 26e en 27e pantserdivisie, er eerder, dan is de opperbevelhebber van *Gross Paris* verplicht ze te gebruiken en zal er in de stad fel gevochten worden. Bradley besluit ook de Amerikaanse 4e divisie ten snelste naar Parijs te zenden. In de hoofdstad zijn nu bijna alle voorbereidingen getroffen om de stations, de elektriciteitscentrales, het *Palais du Luxembourg*, de Kamer van Afgevaardigden, de regeringsgebouwen aan de Quai d'Orsay, de *Dôme des Invalides* en de vijfenveertig bruggen over de Seine op te blazen. Het wachten is nog slechts op het bevel van Von Choltitz. Door een misverstand zendt

Na de bevrijding inspecteert generaal De Gaulle een Franse pantserdivisie. Achter hem generaal Leclerc, commandant van de divisie.

in de avond *Luftflotte 3* een zware bomaanval op Parijs zal uitvoeren. Hij protesteert: de hele stad zit vol met Duitse troepen. Als de *Luftwaffe* de aanval wil doorzetten, zal hij eerst de *Wehrmacht* heel Parijs moeten laten ontruimen. Het bombardement wordt afgelast. Terwijl er rond de Place de la République hevig gevochten wordt tussen verzetsstrijders en twaalfhonderd Duitsers, die gelegerd zijn in de Prince-Eugènekazerne, hoort men in sommige buitenwijken al het gedonder van het geschut van Leclercs oprukkende tanks. De

en de eer van de *Wehrmacht* moeten worden gered. In de avond arriveert één Franse tank, die zo gelukkig is geweest door alle linies heen te breken, bij het *Hôtel de Ville*. Radio Parijs, die in handen is van de opstandelingen, meldt dat Leclercs divisie Parijs is binnengerukt en een juichende mensenmassa vult straten en pleinen. Heel de stad zingt de *Marseillaise* en in de zoele zomernacht klinkt het gebeier van alle kerkklokken in de Franse hoofdstad. Huilend van geluk vallen wildvreemde mensen elkaar in de armen. Von Choltitz hoort het klokgelui, als hij in zijn hoofdkwartier aan tafel zit. Even later wordt hij opgebeld door de stafchef van *Heeresgruppe B*, generaal Speidel. Hij meldt dat alle voorbereidingen voor de verwoesting

van Parijs getroffen zijn, dat de eerste geallieerden de stad reeds zijn binnengerukt en vraagt dan: 'Kan *Heeresgruppe B* ons ontzetten, zodra wij de vernielingen hebben voltooid?' Speidel antwoordt ontkennend. 'Dan', antwoordt Von Choltitz, 'kan ik niets anders doen dan afscheid van u nemen.' Bij het *Hôtel de Ville* gaan Duitse tanks weer in de aanval en de radio maant de mensen aan terug te gaan naar huis en de ramen te sluiten. 'Het is nog niet zover!'

25 augustus. In hun *Stützpunkte*, verspreid over de gehele stad, wachten de Duitsers op de geallieerde aanval. In vier colonnes rukken de twee geallieerde divisies op naar het centrum van de stad. Overal worden zij ontvangen door mensenmassa's die dol van vreugde zijn, maar

zullen vallen en niet in die van het volk.' Er zullen, als de geallieerden het hoofdkwartier binnendringen, een paar schoten worden gelost om de eer te redden. Daarna is alles voorbij. Luitenant Henry Karcher valt toevallig de eer te beurt Von Choltitz gevangen te nemen. De generaal wordt, als hij met opgeheven armen het hoofdkwartier wordt uitgeleid, op straat bespuwd en uitgescholden door een woedende menigte. Men brengt hem naar de *Préfecture de Police*, waar generaal Leclerc formeel de capitulatie van de Duitse troepen in *Gross Paris* in ontvangst neemt. Rol eist bij de ceremonie aanwezig te kunnen zijn en wordt op het laatste moment toegelaten. Maar dat de bevrijding van Parijs een gaullistische zege is

staat hij op het balkon van het *Hôtel de Ville*, samen met Bidault en anderen die hem trouw zijn gebleven door alle bezettingsjaren heen. Een enorme mensenmassa schreeuwt minutenlang: 'De Gaulle! De Gaulle! De Gaulle!' De Gaulle heeft de macht in bevrijd Frankrijk. De volgende middag staat hij om 3 uur bij de Arc de Triomphe, legt een krans van rode gladiolen op het graf van de Onbekende Soldaat en ontsteekt opnieuw de eeuwige vlam. Dan marcheert hij aan het hoofd van zijn getrouwen (*Messieurs, à un pas derrière moi*) over de Champs-Élysées naar de Place de la Concorde. Daar klinken weer van alle kanten schoten. Het publiek zoekt in paniek dekking, maar De Gaulle loopt door, kaarsrecht, onbewogen tot

UNO

die telkens opnieuw dekking moeten zoeken als de Duitsers uit verborgen stellingen plotseling het vuur op de tanks openen. Om acht uur in de morgen staat de eerste Franse tank aan de voet van de Notre-Dame. In Rastenburg staat Hitler hysterisch tegen Jodl te schreeuwen. Hij wil weten of Parijs in brand staat. 'Parijs moet veranderd worden in een puinhoop, voordat de geallieerden de stad bezetten!' Jodl haast zich naar de telefoon om *Heeresgruppe B* nogmaals van het bevel van de Führer op de hoogte te stellen. Franse tanks hebben de Rue de Rivoli bereikt. In *Hôtel Meurice* richt Von Choltitz zich voor het laatst tot zijn officieren: 'Heren, ons laatste gevecht is begonnen. Ik hoop dat de overlevenden in handen van geregelde troepen

Parijs is bevrijd. Overal worden tanks omringd door enthousiaste Parijzenaars, die de ellende van de afgelopen week vergeten.

geworden, kan hij niet meer ongedaan maken. Om half vijf bereikt De Gaulle, voorafgegaan door een tank, in een zwarte, open Hotchkiss de Porte d'Orléans. Allereerst begeeft hij zich naar het hoofdkwartier van Leclerc in het Gare de Montparnasse. Er wordt nog op vele punten in de stad geschoten en als De Gaulle later op weg gaat naar het *Hôtel de Ville* wordt ook zijn kleine colonne onder vuur genomen. Om 19.30 uur stapt hij uit en blijft kaarsrecht en onbewogen toekijken hoe het Duitse weerstandsnest onschadelijk wordt gemaakt. Even later

hij de Notre-Dame heeft bereikt en neerknielt voor het hoofdaltaar.

Per auto gaat de generaal naar het *Hôtel de Ville*, vanwaar hij tegen kwart over vier opnieuw per auto naar de Notre-Dame rijdt. Opnieuw vallen er schoten. Twee kleine meisjes in Elzasser kledij bieden De Gaulle bij het portaal van het Laatste Oordeel een bosje bloemen aan. Nog steeds wordt er vlakbij gevuurd. Terwijl het *Te Deum* gezongen wordt, loopt De Gaulle de laatste zestig meter naar het altaar. Na een kort, stil gebed heft de generaal uit volle borst het *Magnificat* aan. Er vallen nog steeds schoten als De Gaulle waardig oprijst van zijn bidstoel en met grote passen de kathedraal verlaat.

PATTON IS BLITZ

CHARLES B. MACDONALD

Toen de geallieerde legers medio augustus 1944 het Duitse 7e leger bij Argentan en Falaise in de val trachtten te lokken, was er een indrukwekkende persoonlijkheid op het strijdtoneel verschenen: de Amerikaanse luitenant-generaal George S. Patton Jr., een man voor wie de Duitsers een heilig ontzag hadden. Met zijn snelle en effectieve tankmanoeuvres in Noord-Afrika en op Sicilië had Patton een zodanige reputatie verworven, dat de geallieerde inlichtingendiensten munt hadden geslagen uit zijn naam teneinde een plan geloofwaardig te maken dat tot doel had de Duitsers te misleiden met betrekking tot de geallieerde landing in Frankrijk. Ten dele moet Pattons late komst in Frankrijk worden toegeschreven aan deze misleidingspoging, maar ook de bekwaamheid van Omar Bradley, spoedig daarna Pattons superieur, was daaraan niet vreemd, evenals trouwens Pattons persoonlijke hardhandigheid jegens ondergeschikten en zijn hebbelijkheid zelden een blad voor de mond te nemen. In dit stadium van de oorlog dankte Patton zijn vermaardheid evenzeer aan zijn uitlatingen en bewust gekozen pose als aan zijn beproefde leiderscapaciteiten. Zijn spectaculaire manoeuvres in Noord-Afrika en op Sicilië waren acties tegen een reeds wankelende vijand geweest, vooral op Sicilië. Daar had Pattons snelle doorstoot naar Palermo — met slechts zwakke Italiaanse tegenstand — de verbeterde strijd overschaduwde die de Britten moesten voeren tegen de veel sterkere Duitse tegenstander. Toch werd Patton met zijn nadrukkelijke aanwezigheid (een gemakkelijk herkenbaar handelsmerk van de man waren zijn twee pistolen: een op de rechter- en een op de linkerheup) en zijn ongebreidelde ego steeds meer het paradepaard van de geallieerde pers. Hij genoot van de bijnaam die zijn geposeerde houwdegen-pose hem opleverde: *Old Blood and Guts* (een grimmige versie van het Nederlandse 'Ouwe Taaie'). Zijn manschappen op Sicilië voegden aan deze uitdrukking cynisch toe: 'Yeah, his guts and our blood!' (Jawel, zijn lef en ons bloed), maar dat kon hem weinig schelen. Patton was ervan overtuigd dat diezelfde soldaten er later prat op zouden gaan onder hem te hebben gediend. Weloverwogen bouwde hij aan zijn eigen legende en als ijverig amateur-historicus wist hij dat de glorie van menig krijgsman uit de geschiedenis op minder berustte.

Toen het Amerikaanse 1e leger eind juli eenmaal was uitgebroken uit het schiereiland Cotentin, kreeg Patton met zijn kersverse 3e leger een rol toebedeeld die hem best aanstond.

Inter Foto Service

Luitenant-generaal George S. Patton Jr., bevelhebber van het Amerikaanse 3e leger, had bij de geallieerden de reputatie verworven van doordouwer en bij de Duitsers die van een geduchte tegenstander. Hij kreeg de bijnaam 'Old Blood and Guts' (oud bloed en lef), waarvan hij genoot. Geduld voor een trage infanterieoorlog had hij echter niet.

De trage, moeizame en deprimerende infanterieoorlogvoering — een massa doden voor telkens een miniem beetje winst — was niets voor hem. Hoe noodzakelijk dat type oorlogvoering soms ook mag zijn, Patton had er het geduld niet voor; het maakte hem te gauw moedeloos. Zijn superieuren, Eisenhower en

Bradley, hadden oog voor deze eigenschap en zij gaven hem taken waarin hij uitblonk (snelle, overrompelende manoeuvres), wanneer het maar even mogelijk was.

De eerste opdracht die Patton kreeg uit te voeren, was er een die de plannenmakers van de invasie van eminente betekenis hadden geacht: de verovering van de Bretonse havens. De plannenmakers beschouwden Bretagne als een logistieke basis van de eerste orde, omdat zij van oordeel waren dat de geallieerde legers halt zouden moeten houden aan de Seine. Hier zouden genoeg voorraden moeten worden aangevoerd en opgeslagen, voor de definitieve opmars naar Duitsland kon beginnen.

Toen op 1 augustus het 3e leger gevormd werd, begon het zijn bestaan met maar één enkel legerkorps. Dit leek voldoende, gezien de sterkte van de Duitsers in Bretagne; het deel van het Duitse 7e leger dat Bretagne moest verdedigen, was al lang het merendeel van zijn eenheden kwijtgeraakt bij een vergeefse poging om in Normandië te redden wat er te redden viel. In Bretagne beschikten de Duitsers slechts over één eerste klas gevechtseenheid, een parachutistendivisie, en verder over een aantal zwakke kustverdedigingsdivisies. Hoewel de Duitse korpscommandant zijn *Fallschirmjäger* zo snel mogelijk van Brest naar de basis van het schiereiland liet overbrengen, was hij daarmee toch te laat: Pattons tanks rolden er al binnen. Opgejaagd door groepen van de *Forces Françaises de l'Intérieur* (FFI), zeker dertigduizend man sterk, repten de Duitsers zich alom van het binnenland naar de kuststeden om er 'forten' van te maken die de geallieerden het gebruik van de havens moesten ontzeggen. De taak Bretagne te veroveren viel toe aan het 8e legerkorps onder generaal-majoor Troy H. Middleton, die in vrede stijd *dean* (faculteits-hoofd) was geweest aan een Amerikaanse universiteit. Dit korps had als onderdeel van het 1e leger al ruime gevechtservaring opgedaan. Middleton dirigeerde een pantserdivisie naar het zuiden om Bretagne af te grendelen: eerst naar Rennes en vandaar verder naar twee Zuid-bretonse havens, terwijl een tweede divisie langs de as van het schiereiland naar het westen doorstootte in de richting van Brest.

Een van Pattons theorieën luidde dat 'een goed plan dat *nu* met grote kracht wordt uitgevoerd, voorkeur verdient boven een volmaakt plan volgende week'. Nergens werd deze theorie meer typerend in praktijk gebracht dan in Bretagne. Door middel van een gemotoriseerde eenheid, gereorganiseerd tot verkenningsafdeling met aanvullende verbindingsuitrusting,

beschikte Patton over een 'privé-cavalerie' die hem van alle vorderingen rechtstreeks op de hoogte hield. Hij was op die manier soms beter geïnformeerd over de posities van vooruitgeschoven eenheden dan Middleton, of zelfs beter dan de divisiecommandanten die door Patton voortdurend werden aangezet tot grotere spoed.

Niettemin, hoe effectief dit alles ook was en hoe snel dientengevolge de geallieerde opmars, het bleek niet te voorkomen dat de Duitsers zich in de havenplaatsen ingroeven gelijk ratten. Middletons 8e korps had weken nodig om St. Malo en later Brest tot overgave te dwingen, terwijl intussen de omvang van de Duitse nederlaag in Normandië het zwaarte-

de aanvalsrichting van zijn divisie te wijzigen. Een week lang moest Wood wachten op die toestemming, al werd de juistheid van zijn inzichten weldra door de gebeurtenissen elders aangetoond. De geallieerde opperbevelhebber der landstrijdkrachten, Montgomery, was er zich van bewust dat de doorbraak van de Amerikanen een ernstige slag had toegebracht aan de Duitse linkerflank en hem stond een grootscheepse omvattingbeweging voor ogen van Bradley's 12e legerkorps. Deze zou na een snelle opmars naar het noordoosten, richting Parijs, moeten afzwijken langs de linker-oever van de Seine teneinde de vijand te onderscheppen, voor deze zich kon terugtrekken over de rivier.

honderdtien kilometer, bijna tot Le Mans. Toen de Duitsers hun tegenaanval bij Mortain uitvoerden, wist Bradley generaal Montgomery te overtuigen van de noodzaak een minder wijde omvattingssactie te beproeven. Hij liet Haislips 15e legerkorps van richting veranderen en oprukken naar het noorden in de richting van Argentan-Falaise om contact te maken met Britse en Canadese troepen. Deze actie leidde tot het ontstaan van de zogenaamde 'zak van Falaise' en tot de bijna algehele ondergang van het Duitse 7e leger.

Inmiddels was bij de geallieerde bevelvoering op alle niveaus de aandacht voor Bretagne geweken; men ging er nu vanuit dat de kansen moesten worden aangegrepen om de verkregen

punt van de strijd ver naar het oosten verlegde en de betekenis van de havens sterk reduceerde. Patton had het geluk dat de commandanten van beide pantserdivisies van het 8e korps, evenals hijzelf, cavaleristen waren van de oude stempel, die de offensieve strijdmethode met hart en ziel waren toegedaan. Een van hen, generaal-majoor John S. Wood, had op de avond van 1 augustus nog maar net de Bretonse hoofdstad Rennes bereikt, of hij begon zich al te ergeren aan het volgende doel van zijn opdracht: de doorstoot naar het zuiden. Reeds beseffend dat Bretagne snel aan betekenis verloor voor het verdere verloop van de strijd en dat de beslissende stoten naar het noordoosten en oosten gericht zouden zijn, verzocht hij

Pattons eerste opdracht als opperbevelhebber van het Amerikaanse 3e leger was het veroveren van de havensteden in Bretagne. Troepen van het 8e legerkorps onder generaal-majoor Troy H. Middleton trokken naar Brest, waar zij, zoals de foto toont, in straatgevechten mitrailleurvesten van de Duitsers moesten uitschakelen.

Op 2 augustus gaf Bradley generaal Patton order het zojuist operationeel geworden 15e legerkorps in de richting van Parijs te sturen. Dit korps onder bevel van generaal-majoor Wade Hampton Haislip (vernoemd naar een 'zuidelijke' voorvader uit de Amerikaanse burgeroorlog) vorderde in drie dagen ruim

voordelen snel uit te buiten. Het 20e legerkorps onder generaal-majoor Walton Walker, een commandant van geringe betekenis die sommige van Pattons poses imiteerde, werd door Patton met bekwame spoed naar het zuiden gedirigeerd om de zuidflank van het 3e leger te verleggen naar de Loire, bij Nantes en Angers. Het uiteindelijke doel was een grote flankbeweging in oostelijke richting, dwars over de kalkplateaus en de glooiende landerijen van het zwak verdedigde gebied tussen Parijs en Orléans tot aan de Seine ten oosten van de Franse hoofdstad.

Op 11 augustus waren zowel Nantes als Angers in geallieerde handen en met haast explosief geweld zwenkte de zuidflank van het 3e leger

nu oostwaarts. Een nieuwe formatie, het 12e legerkorps onder generaal-majoor Gilbert R. Cook, verscheen ten tonele; Patton dirigeerde Walkers 20e korps naar Chartres, terwijl Cook opdracht kreeg de zuidflank te dekken en Orléans in te nemen. In zesendertig uur legde één pantserdivisie een afstand af van bijna vierhonderd kilometer en bereikte op 16 augustus het Jeanne d'Arc-monument in het centrum van Orléans, terwijl een andere divisie tegelijkertijd het noordelijker gelegen Chartres bereikte.

De Duitsers begrepen dat een dergelijke opmars niet meer te stuiten was. In feite vond deze opmars plaats via het gat tussen het 7e leger in Normandië en het 1e leger in Zuidwest-Frankrijk. Hoewel het Duitse opperbevel het falen in de sector Parijs-Orléans grotendeels op rekening schreef van het 1e leger, was dit weinig meer dan een loos gebaar. Achterblijvers, etappeonderdelen, resten van gevechtseenheden, hier en daar een stuk anti-tank- of luchtdoelgeschut — dat was zo ongeveer alles wat de geallieerde troepen nog in de weg stond.

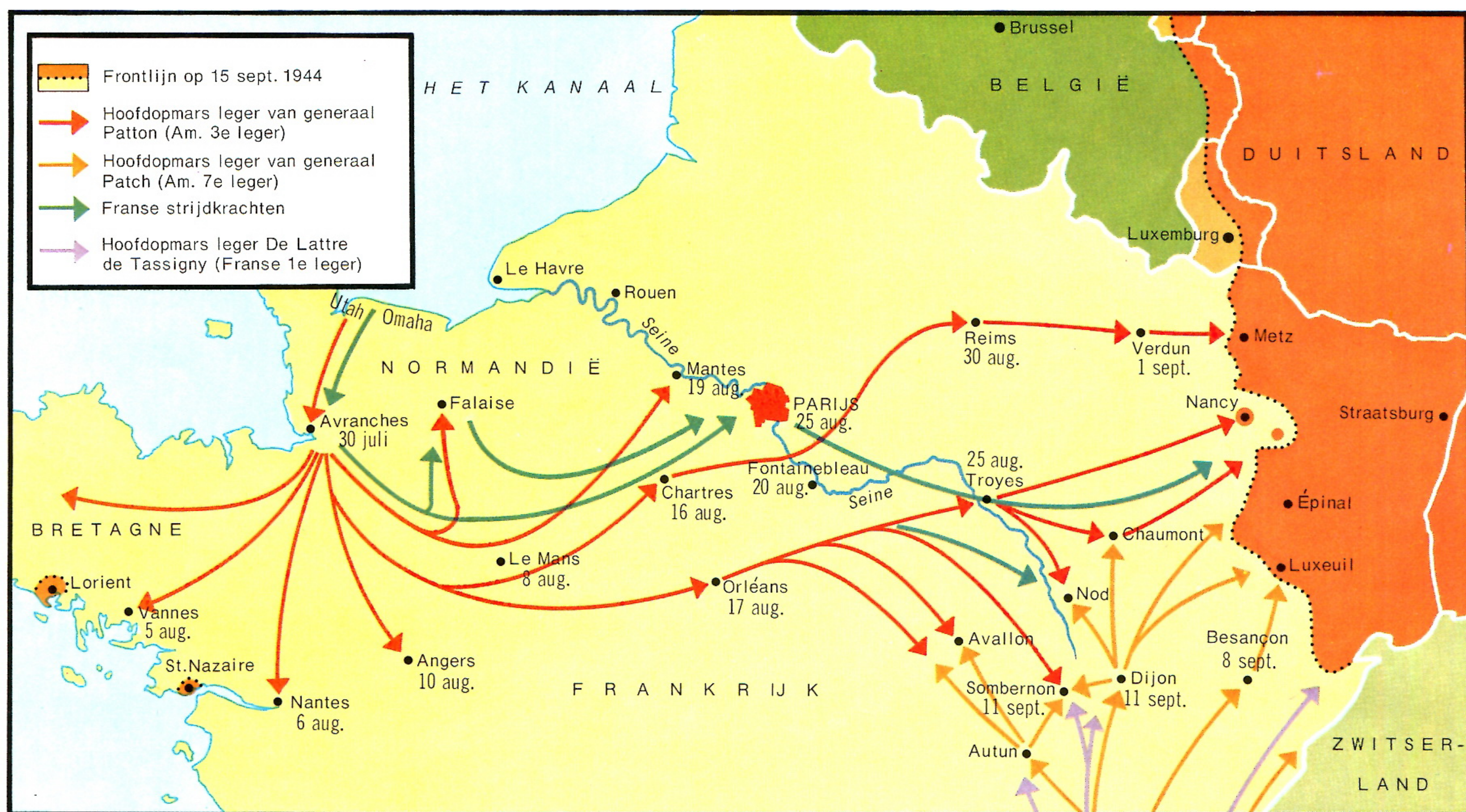

Links: Amerikaanse militairen van Pattons 3e leger brengen bij de baai van St. Malo een 57 mm-kanon in stelling. De Duitsers hadden zich in St. Malo als ratten ingegraven. Het kostte weken om de stad te veroveren.

Rechts: leden van de 'Forces Françaises de l'Intérieur' (FFI), de Franse binnenlandse strijdkrachten, lopen door Chartres. De Amerikanen hadden, om de oude stad en de kathedraal te sparen, ervan afgezien artillerie te gebruiken, zodat er weinig werd vernield.

Rechtsonder: ten westen van Dijon maakten eenheden van Pattons 3e leger op verscheidene plaatsen contact met patrouilles van het 7e leger van Patch. Hier een ontmoeting tussen tankbemanningen van beide legers in Autun.

Hieronder: een overzicht van de opmars van generaal Pattons 3e leger van Avranches (30 juli 1944) tot aan de ontmoeting met Amerikaanse en Franse legereenheden ten westen van Dijon op 11 september 1944.

Incidenteel werd er door geïmproviseerde formaties nog strijd geleverd, zoals in Chartres, waar de Amerikanen, om de oude stad en haar kathedraal te sparen, ervan afzagen artillerie te gebruiken; maar veel stelde die tegenstand niet voor.

De pers becommentarieerde Pattons schijnbaar terloopse bemoeienis met zijn zuidflank aan de Loire als 'absolute onverschilligheid voor zijn flank'. Op het eerste gezicht mocht de manoeuvre inderdaad zo bewonderenswaardig gewaagd lijken als de oorlogscorrespondenten suggereerden, want de hele Heeresgruppe G in Zuid-Frankrijk scheen klaar te staan voor het ondernemen van een tegenaanval, maar in werkelijkheid was het risico uiterst gering.

Reeds verzwakt door de aderlating ten behoeve van het Normandische front beschikte Heeresgruppe G over slechts elf divisies, terwijl op 15 augustus de Duitsers bovendien geconfronteerd werden met een nieuwe geallieerde landing op de Middellandse-Zee kust.

Voorts was de Loire een gemakkelijk verdedigbare lijn en Patton beschikte daar over een tweeledige defensie. Enerzijds was er de FFI, op het oog een aantal onduidelijke bendes, uitgerust met een zonderling allegaartje wapens, maar in werkelijkheid een gedisciplineerde strijdmacht die, ofschoon niet opgewassen tegen een grootscheepse Duitse aanval, niettemin in staat was tijdig alarm te slaan samen met een naar de bevrijding hunkerende, fer-

vent-vaderlandslievende Franse bevolking; anderzijds was er het Amerikaanse 19e Tactical Air Command. Wanneer de P-38 Lightnings en P-47 Thunderbolts van dit commando geen taak te vervullen hadden als vliegende artillerie ter ondersteuning van de snel oprukkende pantserdivisies, patrouilleerden ze langs de Loire. Geen Duitse troepenmacht van enige betekenis kon aan deze waakzame blikken — van de piloten en de FFI — ontkomen.

Met de verovering van Chartres en Orléans begon de druk voelbaar te worden waaronder het bevoorradingssysteem door de snelle opmars kwam te staan. Toch waren maar weinig commandanten — en Patton wel in de allerlaatste plaats — van zins een offensief halt te

laten houden, terwijl het zo voorspoedig verliep. Ofschoon Haislips 15e korps niet in de opzet was geslaagd het hele Duitse 7e leger bij Argentan-Falaise in te sluiten, rukte hij verder op naar de Seine bewesten Parijs om daar een nieuwe omvattingssactie te ondernemen. Ondertussen bereikte op 23 augustus een contingent van Walkers 20e korps de Seine bij Fontainebleau ten zuidoosten van Parijs. Twee dagen later staken bij Troyes eenheden van het 12e korps eveneens de rivier over.

Wel deden verontrustende berichten de ronde — over malheur met voertuigen, over brandstoftekorten — maar zij gingen verloren in het enthousiasme over de bevrijding van Parijs, en intussen werd de opmars voortgezet.

De geallieerde troepen die in Zuid-Frankrijk waren geland, rukten snel op in de richting van Pattons zuidflank. In de late namiddag van 11 september maakten kleine patrouilles van een van de pantserdivisies van het 3e leger contact met een Franse divisie van het Amerikaanse 7e leger, onder andere bij Saulieu. Noordelijk en zuidelijk front waren toen één; officieel kwam het Amerikaanse 7e leger vier dagen later onder bevel van Eisenhower. Alle gemotiveerde bezorgdheid over brandstoftekorten en te ver uitgestrekte aanvoerlijnen ten spijt voerde het optimisme de boven- toon. De grote successen van de afgelopen zomer konden alleen maar een algehele overwinning inluiden.

JIM STEWART EN DE DUITSE HUMOR

Tien dagen lang leefden we in onze tanks. We kookten, aten, dronken en sliepen erin. We deden bijna alles zonder eruit te komen. En dan bedoel ik ook bijna alles.

Onder de brandende zon veranderde de modder snel in stof en het kwam door dat stof dat we behoorlijk wat dronken. Omdat onze natuurlijke behoeften niet verdwenen uitsluitend omdat we leefden binnen een ronde, gepantserde muur en om ons heen van tijd tot tijd granaten ontploften, vonden we een wat ongebruikelijke manier om de lege granaatkisten te gebruiken. Ze hadden precies de juiste vorm om ze door het torenluik te legen. Voor een wat steviger verlichting zat er niets anders op dan te wachten op een granaatvrije periode en dan naar buiten te gaan en een onbemande granaattrechter op te zoeken. Maar als het even mogelijk was, gebeurde dat laatste onder beschutting van het duister. Zeker na het geval van Jim Stewart.

Het was ongewoon rustig die middag en ik leunde uit de toren om een hoognodige hap frisse lucht te krijgen. Sommige bemanningen waren uitgestapt en strekten hun benen, terwijl de accu van hun tank werd opgeladen. Ik zag Jim uit z'n tank klimmen; hij nam bedaard een schop uit de haken van het motorluik en klom over het heuveltje. Ik wist dat hij niet in de tuin ging werken. In die dagen zocht men alleen maar met één bedoeling met een schop de eenzaamheid op. Met een zucht van opluchting constateerde ik dat ik op dat moment niet dezelfde aandrang had als Jim, want het was verdacht rustig om ons heen, en omdat bepaalde dingen nu eenmaal erg persoonlijk zijn, draaide ik me om en wijdde mijn aandacht aan andere dingen.

Bij m'n elleboog kraakte en sputterde de radio en ik vroeg me af of we onze accu's misschien te veel belastten. Toen hoorde ik over de luidspreker de stem van Alan en voor het eerst was hij die toon van onbezorgde rust kwijt. Hij zond een dringend verzoek uit naar de verkenningswagen om een gewonde op te komen halen, en toen ik haastig mijn hoofd uit de toren stak, zag ik een groep mannen die Jim terughielden naar de veiligheid van z'n tank.

Kort gezegd: toen Jim contact had met de natuur, was hij beschoten door een Duitse sluipschutter. Hij zat op dat moment met zijn rug naar de vijandelijke linies en de kogel was het vlezig gedeelte van zijn rug binnengedrongen. Hij had alle vitale delen gemist en een niet al te ernstige wond veroorzaakt.

De enige les die uit dit incident te trekken viel, was dat ondanks beweringen van het tegendeel van de kant van onze propaganda de Duitsers een zeker gevoel voor humor hadden. Die sluipschutter had Jim net zo goed een kogel door het achterhoofd kunnen jagen, maar hij koos het grotere en (naar hij ongetwijfeld heeft gedacht) lolliker doelwit.

(Uit: 'Mailed Fist', door John Foley — Panther books 1956)

MAARSCHALK ALS TROOST

DRS. P. R. A. VAN IDDEKINGE

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

Op 22 augustus, de dag waarop Franse en Amerikaanse troepen gereedstonden om Parijs binnen te trekken, verzond Eisenhower vanuit zijn vooruitgeschoven hoofdkwartier in Tournières een rapport aan de gecombineerde chefs van staven, waarin hij zijn inzichten over de verdere strategie uiteenzette en tevens meedeelde dat hij voornemens was op 1 september SHAEF definitief naar het vasteland te verplaatsen en persoonlijk het bevel over de operaties op zich te nemen. Dit betekende onder meer dat op die datum Montgomery zou worden ontlast van het commando over alle landstrijdkrachten en voortaan als bevelhebber van de 21e legergroep (legergroep noord) op één lijn kwam te staan met Bradley en zijn 12e

Montgomery (rechts) werd op 1 september 1944 door Eisenhower (links) ontheven van het commando over de landstrijdkrachten en door de Britten als troost tot maarschalk bevorderd.

legergroep (legergroep midden). Deze zou evenals weldra Devers met diens 6e legergroep (legergroep zuid) rechtstreeks onder de bevelen van Eisenhower vallen.

Na zijn tevredenheid te hebben betuigd over de wijze waarop tot dusverre het geallieerde bevelssysteem had gefunctioneerd, schreef Eisenhower dat nu definitief het stadium was bereikt waarin zijnerzijds een meer directe bemoeienis met de eigenlijke krijgsverrichtingen noodzakelijk werd, '... omdat de offensieven

langs min of meer uiteenwijkende lijnen zullen gaan verlopen en omdat op elk van de voornaamste fronten een bevelhebber aanwezig moet zijn die, met een redelijke mate van zelfstandigheid, van dag tot dag de operaties te velde tot in details kan leiden, aan de hand van algemene directieven die door mijn hoofdkwartier worden verstrekt.'

Drie dagen tevoren had Eisenhower de minuut van het rapport aan Montgomery ter kennisgeving gestuurd; uit de toelichting erbij bleek dat naar het oordeel van de algemeen opperbevelhebber de achtervolging van de steeds chaotischer terugtrekkende Duitsers zonder verwijl moest worden voortgezet. Aan de 21e legergroep was een opmars in noordoostelijke

richting toegedacht, met als primaire taak de vernietiging van het Duitse 15e leger tussen Seine en Kanaalkust; Montgomery zou hier toe, zo nodig, gebruik kunnen maken van ondersteuning door eenheden van het inmiddels onder commando van de Amerikaanse luitenant-generaal Lewis H. Brereton gevormde geallieerde 1e luchtlandingsleger. Intussen moest Bradley zijn offensieven in voornamelijk oostelijke richting voortzetten om de noodzakelijke aansluiting met de uit Zuid-Frankrijk oprukkende legers van Devers tot stand te brengen.

Eisenhowers beslissing dat na het bereiken van de Seine de geallieerde veldtocht terstond zou worden voortgezet, betekende dat drastisch werd afgeweken van het *Overlord*-plan, op basis waarvan op 6 juni aan de invasie was begonnen. Dit plan voorzag in de verovering van een gebied dat begrensd werd door de Loire in het zuiden, een lijn Orléans-Parijs in het oosten en de Seine in het noorden. Dit gebied, dat begin september in geallieerde handen moest zijn, zou dienen als *lodgement area*, dat wil zeggen een groot, hecht geconsolideerd bruggehoofd, waarbinnen alles ordelijk in gereedheid kon worden gebracht voor verdere offensieven over een zo breed mogelijk front. Primair was gedacht aan de beschikbaarheid van goedgeoutilleerde aanvoerhavens als Cherbourg en Brest, ter vervanging van de kunstmatige, uiteraard als tijdelijk beschouwde *Mulberries* aan de Normandische stranden. Aanleg van vliegvelden, herstel van wegen en spoorwegverbindingen en de gestage opbouw van het hele logistieke apparaat dat een moderne expeditiestrijdmacht gaande houdt, moesten vervolgens de optimale voorwaarden scheppen voor een doelmatige hervatting van de veldtocht, die voorzichtigheidshalve (ook al omdat langs Loire en Seine krachtige Duitse tegenstand werd verwacht) in opzet zeer traag gefaseerd was.

De aanvankelijke ontwikkeling van de strijd in Normandië leek zelfs de meest behoedzame prognose nog als overoptimistisch te logenstraffen, tot niet geringe bezorgdheid van plannemakers, verantwoordelijke bevelhebbers, politieke leiders en de publieke opinie. Half augustus veranderde echter dit beeld radicaal: Pattons bliksemopmars werkte niet slechts de grote achterstand op het tijdschema weg, maar leverde binnen enkele weken zelfs een voorsprong op, zodat de Seine elf dagen eerder werd bereikt dan voorzien was. De totale ontredde van de Duitse strijdkrachten bij Argentan en Falaise en — voor zover ze aan de omsingeling wisten te ontkomen — hun panische vlucht, schenen alleszins de verwachting te wettigen dat de geallieerde overwinning in het westen spoedig tegemoetgezien kon worden. Bezorgdheid maakte plaats voor ongebreideld optimisme, zowel te velde als aan het thuisfront. De bevrijding van Parijs, weldra een feit, leek het duidelijkste voorteken van de naderende zege en het leed geen twijfel of 'de mannen overzee' zouden nog voor Kerstmis 1944 weer thuis zijn!

Eisenhower onderkende de gevaren van deze naar luchthartigheid neigende stemming; nuchterder dan vele anderen hield hij rekening met het toenemende fanatisme waarmee de vijand zich zou verdedigen, naarmate de geallieerde opmars de Duitse grens dichterbij kwam. Al op

15 augustus — de dag van *Anvil-Dragoon* — had Eisenhower op een persconferentie gewaarschuwd dat nog een zware taak wachtte: de vernietiging van de Duitse legers langs de Rijn en in de *Westwall*. Impliciet liet hij daarmee echter tevens doorschemeren dat voor hem de Seine niet meer de betekenis had die er in opzet aan toegekend was. Niet de Loire, niet de Seine en ook niet al die andere rivieren die in de Eerste Wereldoorlog zulke geduchte hindernissen waren geweest: de Somme, de Marne, de Aisne of de Maas, maar: de Rijn en Duitsland daarachter — zo ver reikte reeds zijn blik. Want ook voor hem, evenals voor Bradley en Montgomery, was het nu een uitgemaakte zaak dat de vluchtende vijandelijke legers niet on-

zaak niet moet worden gezocht in het al dan niet onvermijdelijke verzuim het 'gat' bij Falaise zodanig te dichten, dat ontsnapping van aanzienlijke vijandelijke formaties uitgesloten en daarmee de klassiek-militaire noodzaak tot achtervolging grotendeels vervallen zou zijn geweest.

De voor- en nadelen die aan de thans ontstane situatie waren verbonden, hingen ten nauwste met elkaar samen en Eisenhower was zich dit terdege bewust. Immers: de onverwacht snelle opmars zou steeds verder uitlopen op het trage tijdschema waarop de logistieke ondersteuning was afgestemd, de aanvoerlijnen werden steeds langer en naast de *Mulberries* waren voorlopig geen permanent bedrijfsklare havens beschik-

Bij de opmars door Frankrijk werden enkele wegen van rode ballen voorzien ten teken dat zij slechts in één richting mochten worden bereden om de bevoorrading gaande te houden.

gemoeid mochten worden gelaten, maar meedogenloos moesten worden achtervolgd, opdat ze niet de kans kregen ergens tussen Seine en Rijn opnieuw in het defensief te gaan. Dus: niet eerst halthouden, ook niet aan de Loire of tussen Orléans en Parijs. Dus ook niet eerst een zorgvuldige consolidatie van de geprojecteerde *lodgement area*; en de consequentie hiervan was dat in feite het hele basisplan min of meer op losse schroeven werd gezet — al kan met recht de vraag worden gesteld of de grondoor-

baar; de ravitaillering zou in de komende weken voornamelijk een kwestie van improvisatie worden. Eisenhowers vurige hoop was dan ook dat zo spoedig mogelijk gebruik zou kunnen worden gemaakt van Marseille in het zuiden en, oneindig belangrijker, Antwerpen in het noorden. De landing in Zuid-Frankrijk leek Marseille binnen handbereik te hebben gebracht en het was slechts de vraag in welke staat de Duitsers er de haveninstallaties zouden achterlaten. Antwerpen lag in het opmarsgebied van Montgomery's 21e legergroep, die voor een snelle verovering van deze ten opzichte van de Duitse grens zo gunstig gelegen belangrijke Europese haven stellig de noodzakelijke prioriteit in bevoorrading en verdere

logistieke ondersteuning diende te krijgen. Dit laatste was precies wat Montgomery ook wenste. Hij had inmiddels eveneens een plan ontwikkeld dat de strijd in het westen zo snel mogelijk moest beëindigen. Op 17 augustus, terwijl de strijd ten westen van de Seine nog in volle gang was, had hij aan Bradley zijn bedoelingen ontvouwd: 'Na het passeren van de Seine zouden de 12e en de 21e legergroep bijeenblijven als een compacte massa van zo'n veertig divisies, sterk genoeg om voor niets meer te hoeven vrezen. Deze strijdmacht zou in noordoostelijke richting oprukken.' De Britten en Canadezen zouden de Kanaalkust, West-Vlaanderen, Antwerpen en Zuid-Nederland voor hun rekening nemen (en tevens de aldaar

heden zouden zelfstandig moeten aanvallen in de richting van Nancy en het Saargebied. Montgomery moet de stellige indruk hebben gekregen dat Bradley op die 17e augustus instemde met dit plan (één enkele stoot van een versterkte linkervleugel in plaats van de opmars over een breed front, zoals, naar spoedig bleek, Eisenhower nog steeds voor ogen stond). Bradley echter rept in zijn eigen oorlogsherinneringen hierover met geen woord. Wél maakt hij melding van een plan dat, in elk geval na de 17e, was opgesteld op instigatie van Patton. Dit plan hield in wezen ook één hoofdaanval in, echter pal oostwaarts, dwars door Frankrijk, richting Saargebied en Duitse grens, die naar Pattons berekening binnen tien dagen

zijn hoofdkwartier bezocht om de verdere strategie te bespreken, slechts bereid bleek tot een voorlopig compromis. Beducht als de algemeen opperbevelhebber was voor de publieke opinie in Amerika, voelde hij er niets voor de juist zo succesvol opererende Patton uitgerekend nu in het defensief te laten gaan om in het noorden de vrije hand te geven aan Montgomery. Vooral sinds Caen had deze bij velen de naam te traag en te voorzichtig te zijn. Overvoorzichtigheid zou zelfs weer kunnen worden afgeleid uit zijn eis dat bij de voorgestelde opmars naar het noorden het hele Amerikaanse 1e leger op de rechterflank van de 21e legergroep moest worden ingezet.

Bradley betoogde dan ook dat één Amerikaans legerkorps ten noorden van de Ardennen ruim voldoende zou zijn, maar op dit punt kreeg Montgomery althans voorlopig zijn zin van Eisenhower, aan wie een snelle verovering van Antwerpen en de vorming van een springplank naar het Ruhrgebied veel was gelegen. Veel, maar niet alles — en in Montgomery's ogen veel te weinig. Want onder geen beding wilde Eisenhower zijn conceptie van een zo breed mogelijk front prijsgeven.

Ook het offensief in oostelijke richting moest worden voortgezet, hetgeen betekende dat een verdeelsleutel moest worden gevonden voor de ravitaillering, die Montgomery in haar geheel voor zijn *single thrust* had opgeëist. Voorlopig werd bepaald dat van de ongeveer 7000 ton aan voorraden die Bradley per dag voor zijn 12e legergroep ontving er 5000 aan Hodges' 1e leger werden toegewezen, zodat Patton op een naar zijn oordeel veel te karig rantsoen van 2000 werd gezet; Montgomery zou uiteraard voor zijn 21e legergroep het normale quantum behouden en tevens mogen rekenen op prioriteit voor wat betreft ondersteuning van de luchtmacht.

Categorisch weigerde Eisenhower toe te stemmen in continuering van Montgomery's bevel over de landstrijdkrachten na 1 september, alle tegenwerpingen ten spijt dat een algemeen opperbevelhebber te zeer door allerlei andere zorgen in beslag zou worden genomen om voldoende greep te houden op het verloop van de operaties te velde. Ofschoon Eisenhowers weigering geheel in overeenstemming was met de lang voor de invasie gemaakte afspraken, markeerde zij tevens het toenemende Amerikaanse overwicht in militaire beleidskwesties. Montgomery's bevordering tot veldmaarschalk met ingang van 1 september was weinig meer dan een machteloos Brits gebaar, dat ten aanzien van de geallieerde militaire hiërarchie geen enkele reële betekenis had.

De beslissingen van 23 augustus, definitief geformuleerd in een order van 26 augustus, bevredigden in feite niemand, behalve misschien Eisenhower zelf. Bradley zag zijn bevoorrading in gevaar gebracht, Patton beklagde zich erover dat Eisenhower zich door Montgomery had laten beïnvloeden, en Montgomery verweet Eisenhower dat deze zich meer door de Amerikaanse publieke opinie dan door strikt militaire overwegingen liet leiden. Hoe begrijpelijk ook, gerechtvaardigd was dat verwijt niet, al was Eisenhowers Salomonsoordeel stellig niet het gelukkigste uit zijn carrière. In ieder geval was Montgomery er de man niet naar om zich met een troostprijs te laten afschepen.

De geallieerden stonden voor een dilemma wat zij moesten doen als eenmaal Parijs zou zijn veroverd. Eisenhower wilde in een zo veel

gelegen Duitse V-wapenbases onschadelijk maken, die vooral Londen veel schade berokkenden). Ten oosten van dit gebied moesten de Amerikanen, met hun rechterflank tegen de Ardennen aan, oprukken in de richting van Aken en Keulen. Voorlopig einddoel zou zijn: vorming van bruggehoofden over de Rijn en verovering van het Ruhrgebied. Als oostelijke en zuidelijke dekking voor deze geconcentreerde opmars zou een sterke Amerikaanse strijdmacht — Montgomery dacht hierbij duidelijk aan Pattons 3e leger — defensieve posities innemen langs een algemene lijn Laon-Reims-Châlons-Troyes-Orléans-Tours-Nantes. Aansluiting met de uit het zuiden oprukkende legers van Devers was niet nodig: deze een-

mogelijk uitwaaiende beweging naar de Rijn oprukken; Montgomery gaf de voorkeur aan een bruggehoofd over de Rijn bij het Ruhrgebied.

zou kunnen worden bereikt en overschreden. In zijn rapport van 22 augustus aan de gecombineerde chefs van staven berichtte Eisenhower met voldoening dat zich tot dusverre geen conflicten tussen zijn onderbevelhebbers hadden voorgedaan. Dit zou nu anders worden en Eisenhower zelf zou weldra in de controverses meer verstrikt raken dan voor zijn terecht genoten reputatie van onpartijdig leiderschap gunstig was.

Montgomery, toch al gebelgd omdat hem het bevel over de geallieerde landstrijdkrachten binnenkort zou worden ontnomen, bemerkte tot zijn woede dat van Bradley voor zijn plan geen steun meer te verwachten was en dat Eisenhower, toen deze hem op 23 augustus in

VUF STERREN VOOR EEN MANAGER

PROF. DR. P. W. KLEIN

Het behoort tot de opvallendste onopvallendheden van beide wereldoorlogen dat zij geen veldheren hebben voortgebracht, van wie het militaire genie zich ook maar bij benadering kan meten met dat van een Hannibal, een Alexander de Grote, een Julius Caesar, een Napoleon. Oppervlakkig gezien zou men kunnen menen dat deze oorlogen door omvang en intensiteit de legerleiders voldoende kansen boden zich te ontpoppen als de gelijkwaardigen van de onsterfelijken op dat gebied. En toch werd het strijdtoneel, vooral tijdens de Eerste Wereldoorlog, bevolkt door legeraanvoerders van de tweede en derde rang. Dit is des te merkwaardiger, omdat het hun zeker niet ontbrak aan scholing in de krijgskunde. Het ligt daarom voor de hand de oorzaak van hun beperktheid niet te zoeken op dat terrein, maar, afgezien van hun eventuele persoonlijke tekortkomingen, bij hun onbegrip voor de samenleving als geheel. De snelle vooruitgang van de natuurwetenschappen, de daaruit voortvloeiende technische ontwikkeling, de ingrijpende economische, sociale en sociaal-psychologische veranderingen hadden al ten tijde van de Eerste Wereldoorlog de krijgsvoering in maatschappelijke verhoudingen geplaatst, die in tal van opzichten wezenlijk verschilden van de vroegere. De nieuwe omstandigheden vereisten van de bevelhebbers veel méér dan alleen maar het op het slagveld in de praktijk brengen van de militaire tactiek en strategie. De *krijgskunst* van de individuele veldheer van weleer, die persoonlijk leiding gaf aan het *krijgsambacht* van zijn manschappen, had in het onpersoonlijke *krijgsbedrijf* van de geïndustrialiseerde samenleving afgedaan. Het leidden van de strijd, veel gecompliceerder en massaler dan voorheen, vereiste, evenals dit het geval was met andere leidinggevende functies in het maatschappelijk leven, een wetenschappelijke aanpak door een gevarieerde en omvangrijke groep deskundige specialisten. En de legeraanvoerder-nieuwe-stijl diende bovenal in staat te zijn deze aanpak te organiseren, te coördineren en te overzien. Aan zijn vermogen tot luisteren, tot het beoordelen van uiteenlopende visies, tot bemiddelen tussen verschillende opvattingen, tot verzoenen van tegengestelde standpunten werden minstens even zware eisen gesteld als aan zijn weten en kunnen op strikt militair terrein.

De man die tijdens de Tweede Wereldoorlog door karakter en bekwaamheden in hoge mate aan deze eisen voldeed, heette Dwight David Eisenhower.

Reeds qua uiterlijk had hij niets weg van de

Dwight D. Eisenhower werd na de oorlog 'General of the Army' (vijfsterrengeneraal), een rang vergelijkbaar met die van maarschalk.

ijzeren grimmigheid die door sommigen van zijn collega's aan weerszijden van het front min of meer werd gecultiveerd. Eisenhower gedroeg zich anders dan bijvoorbeeld MacArthur of Patton, Rommel of Von Rundstedt, die hem als militair wellicht de baas waren. Maar hij poseerde al evenmin als het eenvoudige genie dat, à la Montgomery, op grond van beter weten meende zich hooghartig afzijdig te kunnen houden van het doen en laten van gewone stervelingen. Zeker, Ike was de eenvoud zelf, maar hij wist de indruk te wekken deze eenvoud te delen met de tallozen onder zijn bevel die het toevallig wat minder ver hadden geschopt. Zijn brede glimlach, zijn trouwhartige oogopslag gaven hem het voor-

komen van de simpele 'clean American guy', wiens wat kinderlijk optimisme tegelijkertijd voorwaarde was voor de gelijkmoedige standvastigheid, welke tot het wezen van de Amerikaanse samenleving zelf wordt geacht te behoren.

Maar in werkelijkheid beschikte deze man over heel wat meer kwaliteit dan zijn uiterlijk liet vermoeden, al zou zich dat pas ten volle openbaren, nadat hij Abraham had gezien. Totdat hij in juni 1942 werd benoemd tot bevelhebber van de Amerikaanse strijdkrachten in Europa, waarmee zijn naam voor het eerst voorpagina-nieuws werd — een half jaar tevoren was hij in de pers nog gesignaleerd als de overste Erzenbeinig! — had zijn leven een weinig opzienbarende loop genomen. Maar gaf ook dat niet alleen maar de indruk van een bijna abnormaal normale persoonlijkheid? Die indruk werd nog versterkt door zijn afkomst uit een gezin dat het Amerikaanse evenbeeld vormde van de Nederlandse familie Doorsnee. David Dwight — aldus de aanvankelijke volgorde — werd op 14 oktober 1890 geboren als het derde kind van een niet rijk en niet arm ouderpaar, dat in het geheel zes zonen voortbracht. Van vaderszijde was zijn stamboom geworteld in Duitsland, maar de familie had al in 1741 de oversteek naar Amerika gewaagd. Dat was lang geleden. Niet lang genoeg echter naar de zin van sommige scribenten tijdens en kort na de Tweede Wereldoorlog, die de jonge boreling daarom maar van een Zwitserse afkomst voorzagen. Onbewust van dit toekomstige gesol met zijn voorouders groeide Eisenhower op in Abilene, een provinciestadje in de staat Kansas, waar omstreeks de eeuwwisseling de geest van het Wilde Westen nog voortzweefde door de ongeplaveide straten met hun trottoirs van hout. Een vijftienjarige Ike kon er nog toeschouwer zijn van een duel op pistolen, dat eindigde met de vlucht van een der revolverhielden.

Tot de jaren des onderscheids gekomen besloot Ike, tot groot verdriet van zijn moeder, een militaire opleiding te volgen. Niet uit roeping maar uit nuchtere, financiële overwegingen. Als leerling van de Militaire Academie in West Point leverde Eisenhower matige prestaties. Het onderwijs had niet zijn interesse, terwijl hij qua discipline tot de slechtste leerlingen van zijn jaar behoorde. Toch bekleedde hij nauwelijks veertig maanden nadat hij het kadettenstadium de rug had kunnen toekeren, al de rang van luitenant-kolonel. Die snelle carrière dankte hij niet alleen aan zichzelf, maar ook aan de intrede van de Verenigde Staten in

de Eerste Wereldoorlog. In het licht van zijn bliksemcarrière tijdens een latere oorlog, toen hij om te beginnen in veertien maanden tijds opklom van regimentscommandant tot chef-staf van het Amerikaanse 3e leger, is het veelbetekenend dat de achtentwintigjarige overste zijn bevordering niet had verdiend in het strijd-gewoel op het slagveld, maar — tot zijn teleurstelling overigens — als commandant van een trainingskamp, waar zijn organisatorische gaven ten volle tot hun recht kwamen. Maar dat voorkwam niet dat hij kort na de wapenstilstand van 1918 weer genoeg moest nemen met de kapiteinsrang. Pas in 1936 herkreëg hij zijn oude rang. Gelegenheid om ervaring op te doen als

helemaal geen naam zou maken. Het was een periode van voortgezette opleiding en vooral van nuttige, maar weinig opvallende arbeid als stafofficier. Toch deed hij als zodanig kostbare ervaring op: in Washington, in Panama, in Frankrijk — hij stelde er een soort Baedeker op van de Amerikaanse slagvelden uit de Eerste Wereldoorlog — en, onder MacArthur, op de Filipijnen. Zijn werk bracht hem in nauwe aanraking met politiek-militaire problemen, waardoor zijn gezichtsveld werd verruimd op een wijze die voor een beroepsmilitair uitzonderlijk mocht heten. Maar anderzijds was er ook, steeds weer, de opdracht zich te belasten met het coachen van een voetbalteam van het leger, want om de een

militair-industriële apparaat. Berustte dit oordeel op de sentimentele herinnering van de simpele conservatief aan de ongecompliceerde samenleving van zijn jeugd of juist op de scherpzinnige interpretatie van de ervaren leider der ingewikkeldste oorlogsoperaties uit de geschiedenis? Misschien moet men beide vragen bevestigend beantwoorden. Maar in ieder geval gaf Eisenhower met zijn waarschuwing er eens te meer blijk van duidelijk in te zien dat het leger een onderdeel is van de moderne samenleving, waarvan de werking onmogelijk kan plaatsgrijpen in een maatschappelijk luchtledig. En het was juist dit inzicht, dat hem in de krijgsgeschiedenis tot de succesvolste commandant van een heterogeen, uit bondgenoten samengesteld leger maakte. Zijn veelomvattende visie bracht hem tot de harmonische integratie van de oorlogsinspanning, geleverd door grote en kleine geallieerden, ieder met eigen tradities, gewoonten en gevoeligheden. Daardoor ook kon hij de bijdragen der specialisten, met hun natuurlijke eenzijdigheid, bundelen tot een doeltreffend geheel en smeedde hij de verschillende wapens en diensten, die er ieder voor zich op uit waren zoveel mogelijk eer te behalen, tot een geoliede oorlogsmachine.

Hiertegenover stond zijn middelmatigheid op zuiver militair terrein. Zijn beslissingen op dat gebied waren niet altijd even vlekkeloos. Zijn besluit om in augustus 1944 het opperbevel van de westerse geallieerde strijdkrachten in Europa te combineren met de persoonlijke leiding van de grondstrijdkrachten in Frankrijk, is door sommige van zijn critici niet beschouwd als een schoolvoorbeeld van doelmatige bevelsstructuur, al werd hem deze beslissing dan ook door politieke factoren opgedrongen. Toch deed de voortgang van de oorlog hem ook op dit terrein rijpen. Zijn reactie op het Duitse Ardennenoffensief verdient meer waardering dan die van enige van zijn ondercommandanten. Maar zijn simpele en rechtlijnige opvattingen over de wijze van oorlogvoering getuigen niet van soepelheid en van gepolijst, superieur veldheerschap. Hij wilde gewoon met man en macht erop los slaan, en als terreinwinst achterwege bleef, was hij niet op zijn gemak. Voor hem ging het er maar om een zo sterk mogelijke positie op te bouwen teneinde vandaaruit de vijand te lijf te gaan met een overmacht aan strijdkrachten. Het zorgvuldig en uitgekiend manoeuvreren van een Montgomery, diens sluwe misleidingen en verrassende aanvalstoten vervulden hem daarentegen met wantrouwen. Het versterken van de aanvalspositie was voor hem boven alles een kwestie van aanvoer van manschappen en materieel en het verzamelen van voldoende reserves. En dat was ook de reden waarom hij het gebruik van de jeep, de bulldozer, de twee-en-een-half-tons truck, de amfibische DUKW en het C-47-transportvliegtuig beschouwde als de sleutel tot zijn successen in Afrika en Europa. Zo wil het dus de ironie van de geschiedenis: deze ogenschijnlijk zo eenvoudige zoon van het Amerikaanse Midden-Westen werd juist vanwege zijn briljant organisatievermogen opgenomen — of moet men zeggen: opgeslokt? — in het raderwerk van het moderne militair-industriële apparaat, dat hem gewild of ongewild voortstuwde naar de toppen van de roem. Is het wonder dat het de mens Eisenhower soms wat huiverig te moede werd?

DE VOETBALCOACH

De volgende avond liet de eerste minister een paar belangrijke lieden opdraven om Eisenhower bij het diner te ontmoeten. Ik hoorde al heel gauw wat er gezegd was. Eisenhower beklagde er zich over dat Dempsey al het vechten overliet aan de Amerikanen. Men vestigde zijn aandacht op mijn basisstrategie: hevige actie op mijn linkerflank en daarheen Duitsers trekken en tegelijkertijd druk uitoefenen met mijn rechterflank. Er werd op gewezen dat hij met deze strategie had ingestemd en dat ze succes had: het merendeel van de Duitse troepen werd voortdurend aan het Britse front vastgehouden. Eisenhower kon deze argumenten niet weerleggen. Hij vroeg vervolgens waarom we niet tegelijkertijd grote offensieven konden lanceren aan het front van elk leger, zoals de Russen dat deden. Men legde hem uit dat de Duitse troependichtheid in Normandië ongeveer twee en een half keer zo groot was als aan het Russische front en dat ons machtsoverwicht slechts lag in de orde van grootte van vijftientwintig procent, vergeleken met een Russisch overwicht van driehonderd procent aan het oostelijk front. We waren heel duidelijk niet in een positie om over de gehele breedte van het front een massaal offensief te openen; dat zou precies zijn wat de Duitsers graag wilden, maar in het geheel niet in overeenstemming met onze afgesproken strategie. (...)

Het werd Eisenhower vervolgens duidelijk gemaakt dat, indien hij van mening was dat ik de strijd niet voerde zoals hij dat wenste, hij me dat

onomwonden moest vertellen; het was aan hem te zeggen wat hij wilde, zijn kaarten op tafel te leggen en mij precies te vertellen wat hij dacht. Eisenhower had er kennelijk niet zoveel zin in dat te doen. Men vroeg hem toen of hij wilde dat de chef van de generale staf van het Britse Imperium (GIGS) hem hielp. Wilde Eisenhower dat de GIGS mij overbracht wat hij had gezegd? Wilde Eisenhower dat de GIGS met hem mee naar mij toeging? Eisenhower ging op geen van deze suggesties in. (...)

Het was mij altijd al duidelijk geweest dat Ike en ik elkaars tegenpolen waren, als het op het punt van oorlogvoering aankwam. Mijn militaire principe was erop gericht de vijand uit zijn balans te brengen, terwijl ikzelf de zaak in de hand hield. Mijn planning was er steeds op gericht de tegenstander zijn reserves te laten verspreiden over een breed front om de gaten in zijn verdediging te dichten; zodra ik hem daartoe had gedwongen, gebruikte ik mijn eigen reserves op een smal front voor een harde slag. Had ik mijn reserves verbruikt, dan probeerde ik zo snel mogelijk nieuwe te vormen. (...)

Eisenhowers overtuiging hield, naar het mij voorkwam, in dat iedereen altijd in de aanval moest zijn. Ik herinner me dat Bedell Smith Eisenhower eens vergeleek met een voetbalcoach; hij rende voortdurend langs de lijnen op en neer en moedigde iedereen aan erop los te gaan. Deze filosofie kostte onnoemelijk veel mensenlevens.

(Uit: 'The memoirs of Fieldmarshal Montgomery — London 1958)

troepencommandant was hem niet of nauwelijks gegund. Van zeer korte duur was de episode waarin de infanterist Eisenhower, samen met de cavallerist Patton, omstreeks 1920 experimenteerde met de tactische mogelijkheden van het tankwapen: toen hun bevindingen indruisten tegen de gangbare opvatting daaromtrent, kregen zij de wenk er maar mee op te houden. Het was de eerste en enige keer dat Eisenhower zelf probeerde een aanloop te nemen tot het ontwikkelen van nieuwe denkbeelden over de praktijk van de oorlogvoering. Maar het was niet in het voetspoor van de grote tactici en strategen uit de geschiedenis dat hij naam zou maken. En tijdens de jaren twintig en dertig zag het ernaar uit dat hij

of andere reden was Washington ervan overtuigd dat Eisenhower een ideale sportinstructeur was. Dat gaf hem aanleiding zijn oordeel over de militaire bureaucratie te kruiden met een flinke dosis ironie, die op den duur zou uitmonden in bezorgdheid. Toen hij — na de Tweede Wereldoorlog — tot de hoogste post in het leger werd geroepen en aan het hoofd stond van die bureaucratie in het Pentagon, voelde hij er zich als een kat in een vreemd pakhuis. En toen hij nóg weer hoger was gestegen, tot President van de Verenigde Staten, was het deze vroegere beroepsmilitair, die waarschuwend de vinger ophief tegen de onpersoonlijke bedreiging van het individu door de ondoorzichtige machtsstructuren van het

HET FRANKRIJK
VAN NA DE BEVRIJDING

NIEUW LEVEN VOOR MARIANNE

PROF. DR. A. F. MANNING

Robert Capa-Magnum

De Gaulle was in Parijs en de geallieerde colonnes reden overal in Frankrijk, maar kon men het land helemaal vrij noemen en klaar voor een nieuwe rol in een naoorlogse periode? In de zomer van 1944 konden twee en een half miljoen Fransen — krijgsgevangenen, slavenarbeiders en andere gedeporteerden — niet deelnemen aan de bevrijdingsroes en hun naaste verwanten natuurlijk evenmin. Heel wat steden waren bovendien nog in handen van de Duitsers: Dijon tot 11 september, Straatsburg tot 23 november 1944, Colmar tot 2 februari, La Rochelle, Saint-Nazaire en Lorient tot begin mei 1945.

Er was verder het nodige verwoest, zoals havens, waardoor aanvoer van voedsel, fa-

In Cherbourg werden, evenals elders in Frankrijk, na de bevrijding 'collaborateuses' kaalgeschoren en door de straten gevoerd.

brieksinstallaties, grondstoffen en steenkool voorlopig onmogelijk bleef. Voor zover de zeehavens niet in handen waren van de Duitsers, bleven zij gereserveerd voor de geallieerden of waren zij onbruikbaar vanwege groot-scheepse vernielingen. Dat laatste gold voor Le Havre, Rouen en Brest. Evenals Lorient bleef Nantes nog in Duitse handen, terwijl aan de Middellandse Zee Marseille en Sète verwoest en dus buiten dienst waren. Er stond de Fransen trouwens geen koopvaardijvloot ter beschikking. Ook waren de meeste kanalen

niet bevaarbaar vanwege kapotte bruggen en sluizen: alle bruggen over de Seine van Parijs tot aan de zee waren opgeblazen, evenals de bruggen over de Loire van Nevers tot aan de oceaan en over de Rhône tussen Lyon en de Middellandse Zee. Honderd vijftien stations, negentien werkplaatsen van de spoorwegen, meer dan drieduizend kilometer spoorrails waren vernield en negentienhonderd viaducten, tunnels en spoorbruggen waren onklaar. Het locomotievenpark was teruggebracht tot een vijfde deel, het aantal goederenwagens en personenrijtuigen gereduceerd tot dertig procent en van elke vijf auto's waren er in 1944 drie verdwenen. Anderhalf miljoen huizen waren beschadigd en een half miljoen totaal ver-

woest, openbare gebouwen niet inbegrepen. Arbeiders om de vernielingen te herstellen, waren er niet. De elektriciteitsproduktie viel in augustus en september terug tot ruim 600 miljoen kilowattuur, terwijl de maandcijfers voor 1938 — het laatste normale jaar — 1400 miljoen hadden bedragen. Op verscheidene plaatsen waren de hoogspanningskabels doorsneden, waardoor ernstige moeilijkheden voorkwamen in de elektriciteitsvoorziening. Staalproduktie was er vrijwel niet meer: 62.000 ton in augustus en 7000 ton in september tegen ruim een half miljoen ton per maand in 1938. De kolenproduktie lag wat gunstiger: deze was 'slechts' gedaald tot ruim twintig procent van normaal. De oogst kon echter

noemd. De autoriteiten konden niet verhinderen dat zonder opdracht mensen uit hun huizen werden gezet, inboedels werden weggehaald en zelfs mensen zonder enige vorm van proces werden neergeschoten.

Op 28 augustus 1944 werd een echtpaar met dochter in het bos van Mauprier bij Lusignan doodgeschoten door een verzetsgroep. Toen er in de omgeving te veel over werd gepraat, heette het aanvankelijk dat er een tribunaal voor was ingesteld. Dat bleek echter niet het geval. Het heette dat het echtpaar landgenoten had aangebracht bij de *Gestapo* en dat de dochter regelmatig met Duitsers was gezien. Het eerste kon niemand zich voorstellen, zeiden de buurtgenoten, die verder beweerden

Banditisme in groter omvang en schilderachtiger stijl kwam in september en oktober voor in de Franse Jura, waar een troep van tweehonderd vijftig man opereerde, onder wie Oekraïeners, Polen, Spanjaarden en oud-SS'ers. Aanvoerder was een zekere dr. Jean, een doorsopte alcoholist, die zich steeds omringde met een stoet maîtresses; de omgeving werd wijd en zijd op stelten gezet en overal kwamen brandstichting, roofpartijen en moorden voor. Tientallen massagraven zijn her en der in Frankrijk ontdekt; getuigenissen van bloedbaden waarvoor vaak plaatselijke verzetsgroepen verantwoordelijk zijn geweest. Soms werden de schuldigen gepakt, de meesten bleven echter onbekend en ongestraft. Adrien Tixier,

worden binnengehaald, zij het dat ook hier de opbrengst duidelijk minder was. Voorlopig kon het distributiesysteem, ook van levensmiddelen, niet worden gemist. Volgens de officiële rantsoenen kregen de Parijzenaars dat jaar niet meer dan 1005 calorieën, de pakjes van familie 'in de campagne' niet meegerekend. Behalve aan materiële opbouw was ook in ander opzicht het een en ander te doen om gewone verhoudingen en evenwicht te bereiken. In die eerste maanden na de bevrijding heerste er rechtsonzekerheid en kwamen moord en diefstal maar al te vaak voor in naam van de *Résistance*, maar in werkelijkheid als ordinaire en persoonlijke wraakoefening — een vorm van wat in Nederland 'bijltjesdag' werd ge-

dat de *maquisards* het echtpaar hadden bevolen geld en juwelen af te geven. Daarvan is in ieder geval nooit iets teruggevonden.

Een ander geval speelde zich op 10 september 1944 af in Montceau-les-Mines (Saône-et-Loire): Paulette M. kwam om één uur 's middags bij haar buurvrouw en verklaarde op de drempel: 'In naam van de *Résistance* kom ik je zeggen dat je de maîtresse van mijn Alfred bent geweest.' Daarop trok ze een revolver uit haar ceintuur en schoot de buurvrouw neer. Het slachtoffer stierf de volgende morgen en de rechtbank concludeerde een paar maanden later: 'Het schijnt dat de misdaad niet is begaan uit politieke overwegingen, maar als persoonlijke wraakneming.'

minister van binnenlandse zaken, probeerde het probleem in de nazomer van 1945 aan te pakken, maar het bleek een even onmogelijk als beschamende zaak. Later werd als officieel cijfer opgegeven dat in de bevrijdingsdagen 3114 mensen zonder proces zijn geëxecuteerd. Deskundigen vermoeden dat men dit getal met drie of vier moet vermenigvuldigen.

Apart staan natuurlijk de executies die na een proces werden voltrokken. Daarmee komt men bij het drama van de grote zuiveringen en de processen tegen de Vichy-functionarissen en Franse nazi's of andere collaborateurs. De vraag rees wie wel en wie niet voor de rechter moest verschijnen, en ook vroeg men zich af wat erger was: een collaborerende journalist

Links: op vele plaatsen in Frankrijk nam men het recht in eigen hand. Hier wordt een collaborateur op de knieën gedwongen. Hij zal zijn 'verdiende loon' niet ontgaan.

Rechts: in het kabinet-De Gaulle van 1945 had onder meer Georges Bidault zitting, hier aan de linkerzijde van de generaal gezeten. De Gaulle ondervond naar zijn mening te veel tegenstand en trad in het begin van 1946 af.

Hieronder: maarschalk Pétain heeft zo juist het doodvonnis tegen zich horen uitspreken. De rechtbank hoopte echter dat het niet zou worden voltrokken, gezien de hoge leeftijd (89 jaar) van Pétain. Het werd levenslang.

UNO

UNO

of aannemer, dienstneming in het Franse legioen dat tegen het bolsjewisme had gevochten, of lid geweest zijn van de militie die met de Duitsers samenwerkte en verzetsstrijders of joden opspoorde en uitleverde. En moesten arbeiders gestraft worden die door hoge lonen gelokt in Duitsland of bij de *Organisation Todt* hadden gewerkt? Wie was overigens na november 1942 erger 'fout': een functionaris van Vichy of een Franse nazi?

Het waren vragen die hartstochtelijk werden bediscussieerd en waar men niet uit kon komen. Velen vonden dat men te ver ging met de zuiveringen, anderen — en vooral de linkerzijde — beweerden het tegenovergestelde en zagen een veel te grote doofpot.

En dan was er de vraag wie moesten zuiveren: een van elke tien rechters was ook 'gezuiverd' of geschorst en het was voor de heren die zich al in Algiers met deze voorbereidingen hadden beziggehouden, een hele toer geweest rechters te vinden die het vertrouwen van de *Résistance* bezaten. De belangrijkste rechtbank voor de zuiveringen was het *Haute Cour de Justice*, dat in november 1944 werd ingesteld en bedoeld was om hoge ambtenaren van het Vichy-regime te berechten. Dit hof telde drie rechters en vierentwintig juryleden. De laatsten waren door het lot aangewezen uit twee lijsten van vijftig mensen. De instructies voor deze rechtbank waren weer door andere juristen geformuleerd.

Het eerste proces werd in maart 1945 gevoerd tegen admiraal Esteva, voormalig *résident général* in Tunis. Men deed dadelijk ervaring op: de admiraal was immers altijd een groot patriot geweest en kon wijzen op een prachtige staat van dienst. De aanklager, Mornet, vroeg zich af of Esteva slachtoffer of medeplichtige was. Als Vichy-functionaris had Esteva — die de Duitsers en Italianen hartgrondig haatte — op bevel van Pétain vanaf november 1942 met een Duitse diplomaat als politiek adviseur moeten samenwerken. Eigenlijk had er in Tunis een half jaar lang een zelfde situatie bestaan voor Esteva als voor Pétain in Vichy, met dit verschil dat Esteva instructies kreeg en geen laatste verantwoordelijkheid droeg. Maar

in de ogen van de publieke opinie, vooral in die van uiterst links, had hij al voor de geallieerde landingen in Noord-Afrika tegen de Duitsers moeten vechten. Het vonnis luidde levenslang. Daarna lag het voor de hand dat Pétain de doodstraf te wachten stond. Er waren te veel parallellen tussen de twee tot en met de gedwongen wegvoering door de Duitsers. Het onderscheid bestond slechts in het verschil in rang en verantwoordelijkheid. Pétain kwam op maandag 23 juli 1945 om 13.00 uur de rechtszaal binnen. De zaal was doodstil en vanuit de getuigenbanken keken grootheden als de laatste president en de laatste premier van de Derde Republiek, Lebrun en Reynaud, strak naar de passerende grijsaard van negenentachtig jaar.

Het proces-Pétain zou duren tot 15 augustus. De oude man herinnerde eraan dat hij in 1940 de macht had gekregen van het Franse volk en dat hij zo veel mogelijk die macht had uitgeoefend ten gunste van zijn volk. Ook zei hij dat hem door de Duitsers voortdurend het mes op de keel werd gezet en dat zijn regering aanvaankelijk door bijna alle landen van de wereld was erkend: door de Verenigde Staten evengoed als door de Sowjetunie. Het voornaamste verwijt tegen Pétain was zijn tegenwerking en bestrijding van de *Résistance*. Met veertien tegen dertien stemmen werd Pétain ter dood veroordeeld, maar het Hof sprak de hoop uit dat, gezien de hoge leeftijd van verdachte, het vonnis niet zou worden uitgevoerd. Men bracht Pétain in de privé-Dakota van De Gaulle naar het *Fort du Portalet* in de Pyreneeën, vlak bij de Spaanse grens. Een paar maanden later moest hij naar het eiland Yeu voor de westkust van Frankrijk, ten noordwesten van Bordeaux, waar hij in juli 1951 is overleden. Hijzelf heeft het vonnis nooit goed begrepen en met hem zijn velen blijven steken in de vraag hoe het dan wél had gemoeten, wat Pétain in Vichy anders had kunnen en moeten doen.

Inmiddels was de regering-De Gaulle druk aan het werk geweest om Frankrijk weer mee te laten tellen in het internationaal milieu. Voor de oorlog was Frankrijk een van de grote mogendheden geweest, nu scheen het naar het woord van Sartre een 'object' te zijn geworden.

De Gaulle negeerde die realiteit en deed net alsof zijn land gereed was zijn eersterangspositie te hernemen. Wel had Frankrijk een permanente zetel in de Veiligheidsraad gekregen, maar toch stond het buiten het overleg van de Grote Drie; de betrekkingen met Engeland en vooral met de Verenigde Staten waren moeilijk. De Amerikanen vonden de Franse pretenties belachelijk en irriterend en Roosevelt beschouwde De Gaulle als 'die tankgeneraal op het spoor van Jeanne d'Arc in wie alle arrogantie, romantiek, achterbakse intelligentie en overleefde politieke idealen van het oude Europa waren opgetast'.

Met de Russen wilde het ook niet best lukken, want het vriendschapsverdrag dat De Gaulle in december 1944 in Moskou kon ondertekenen, had meer een spectaculair karakter dan een reële inhoud. Twee maanden later mocht De Gaulle niet aanwezig zijn bij de conferentie van Jalta. Hij weigerde toen Roosevelt op diens terugreis in Algiers te ontmoeten. Het was niet anders dan een meevaller dat Frankrijk op het laatst een stuk bezettingszone in Duitsland kreeg. Het Franse standpunt tegenover Duitsland was hard en leek op dat van de Russen. De regering in Parijs eiste steenkool en veiligheid: het eerste om herstel te bevorderen van de eigen industrie; het tweede in de vorm van invloed in het Rijnland en internationalisatie van het Ruhrgebied.

De Gaulle bleef tegen de stroom oproeien. In april 1945, na Roosevelts dood, reisde hij naar Truman en in augustus nog eens naar de Verenigde Staten en Canada. In Europa ontplooidde hij een andere activiteit: in oktober riep hij als eerste naoorlogse staatsman in Brussel op tot Europese eenheid. Tenslotte probeerde hij het koloniaal imperium te herstellen. Hij deinsde niet terug voor het bloedbad van Sétif in Algerije op de dag van de Duitse capitulatie en later in het jaar besloot hij, ondanks de Amerikaanse tegenwerking, Indo-China te veroveren op de nationalist van Ho Tsj Minh. Hij slaagde niet in zijn opzet en evenmin in zijn plannen tot binnenlandse hervormingen. Binnenslands ontvouwde zich weer het politieke leventje. De clandestiene bladen hadden weliswaar stijf gestaan van artikelen over naoorlogse

vernieuwing, maar de eenheid van het verzet verdampte snel. Het probleem was moeilijk op te lossen: enerzijds wist iedereen zeker dat het 'systeem' van de uitgeholde Derde Republiek geheel en al versleten en onbruikbaar was; anderzijds wilde men de ware republikeinse geest behouden en mocht geen gram vrijheid worden geofferd. Groter gezag en prestige voor de staat achtte men noodzakelijk: *l'ordre républicain sous l'autorité de l'État*. Hoe dat allemaal te rijmen was bleek een moeilijke opgave.

De Gaulle had zich weinig aangetrokken van de *Assemblée Consultative*, die sinds het najaar van 1944 als voorlopig parlement probeerde op te treden. De politieke partijen waren in het voorjaar van 1945 ongeduldig geworden en sloegen aan het congresseren. De gemeenteraadsverkiezingen van april en mei 1945 leverden winst op voor de communisten en socialisten. De politieke koortsthermometer steeg in de maanden van de processen tegen Esteva, Pétain en Laval en naarmate de datum van 21 oktober voor het referendum over de grondwetsverandering naderbij kwam. Het land sprak zich voor zesennegentig procent uit tegen handhaving van de oude grondwet van 1875. Tegelijk koos het een *Assemblée Constituante*, waarin naast 159 communisten, 146 socialisten, 150 christen-democraten van de MRP (*Mouvement Républicain Populaire*) een zwak centrum en een minimale rechterzijde optrad, respectievelijk met 71 en 53 zetels.

Voor het eerst in de Franse geschiedenis hadden socialisten en communisten de absolute meerderheid, maar tot ingrijpende grondwetsherzieningen kon het niet komen. De Gaulle streefde naar een herziening die de macht van het parlement zou verkleinen en die van de president zou vergroten. De linkerzijde zag de democratie in gevaar. De Gaulle was van oordeel dat hij te veel tegenstand ontmoette en daarom trad hij vlak na de jaarwisseling van 1945 op 1946 af.

Misschien dat hij toen nog eens heeft teruggedacht aan zijn kreet die hij slaakte op 25 augustus 1944 tijdens zijn toespraak in het *Hôtel de Ville* in de bevrijde hoofdstad: '*La France rentre à Paris, chez elle*'.

WELCOME USA

'Ik heb nou al vijf dagen gelopen', had de jonge stem naast mijn jeep gezegd met een accent uit het middenwesten, 'en ik heb nog geen schot gelost. Ik kanker niet. Verdomme, ik loop ze dood, als ze dat willen...'

En de zuurlijkende, oudere kapitein had, leunend tegen een Sherman-tank op het plein voor de kathedraal van Chartres gezegd: 'Ik begrijp niet waar de mensen hier zich al die jaren druk voor hebben gemaakt. Jezus, er is hier niets dat we in Californië niet beter kunnen doen...'

(...)

En de Duitse luitenant in het krijgsgevangenkamp van de 1e divisie had, in ruil voor een paar schone sokken, de juiste plaats van zijn batterij van 88's op een kaart aangewezen aan een joodse vluchteling uit Dresden, die nu sergeant was bij de MP.

En de deftige Franse boer had de hele morgen een enorm 'welcome USA' in rozen geweven in zijn heg langs de weg om de soldaten op hun mars op te vrolijken; en de andere boeren hadden met hun vrouwen een dode Amerikaan langs de weg met stapels bloemen uit hun tuinen overdekt, rozen, floxen, pioenrozen, irissen. Zij maakten de dood op die zomermorgen voor een ogenblik vrolijk, bekoorlijk en roerend, terwijl de infanterie voorbijliep. (...)

En de begrafenis van de FFF'er in dat kleine stadje — hoe heette dat ook weer? — in de buurt van St. Malo, waaromheen de artillerie bleef schieten, en de stoet slingerde zich achter de zwartgepluimde paarden met de gammele lijkwagen de heuvel op naar de begraafplaats, en alle mensen van het stadje schuifelden erachteraan. (...)

En de jongen van vijftien in Cherbourg was kwaad geworden op de Amerikanen. 'Het zijn dwazen',

had hij driftig gezegd. 'Ze pikken precies dezelfde meisjes op die met de Duitsers leefden! Democraten! Bah! Ik geef niets om deze democraten! Ikzelf, pochte de knaap, 'heb vijf meisjes uit de omgeving kaalgeschoren, omdat ze Duitse hoeren waren geweest. En dat deed ik, toen het nog gevaarlijk was, lang voor de invasie. En dat zal ik weer doen, o ja, dat zal ik weer doen...'

En het bordeel met de meisjes in korte rokken met de Madame aan de balie die had gezegd, terwijl ze geld aannam van de rij soldaten en ze een handdoek en een oneindig klein stukje zeep gaf: 'Wees lief voor het meisje, schat, denk eraan dat je lief bent.' En de soldaten waren naar de kamers gegaan, boven, terwijl ze nog steeds hun M-1's en 'tommy-guns' bij zich hadden.

(Uit: 'The Young Lions', door Irwin Shaw — Jonathan Cape 1949)